

---

*Acta synodi provincialis van Zuidhol-
land, gehouden binnen der stad Goude,
aenvangende den 4^e Augusti 1620.*

D. BALTASAR LIJDIUS, als scriba gediend hebbende in de naestvoorgaende synode, gehouden binnen der stad Leiden, heeft na aenroeping van den h. naem des Heeren, geassisteert door D. HEINSBERGIUM, versamelt de keur-

---

¹⁾ „gelijck — desen” ontbr. bij Kist.

stemmen der vergadering van die personen, die de volgende actie souden bestueren. Ende is tot presidem vercoren D. JOHANNES DEBETIUS, tot assessorem D. HUGO BELJERUS, tot scribam D. HENRICUS SWALMIUS.

Uit de Zuidhollandsche classen sijn met behoorlijke credentien tot desen synodum afgevaerdigt dese navolgende broederen.

Uit de classe van Dordrecht:

D. JOHANNES DEBETIUS,	} respective dienaren	{ Dordrecht,		
D. GERARDUS VERSTEGUS,			} des woorts tot	{ Leckerland, ¹⁾
D. JACOBUS LEWIUS,				

CORNELIS CORNELISZ BAEN, ²⁾ oud-raed der stad ende ouderling der kereke van Dordrecht.

Uit de classe van Delf:

D. HENRICUS SWALMIUS,	} respective dienaren	{ Delf,		
D. PETRUS LOOWIJK,			} des woorts tot	{ Naeldwijk,
D. JOHANNES VENNEKOLIUS,				

SALOMON JACOBZ VAN DER HEUL, ouderling der kereke van Delf.

Uit de classe van Leiden:

D. HERMANNUS KUCHLINUS,	} respective dienaren	{ Leyden,		
D. JOHANNES a LODESTEIN,			} des woorts tot	{ Soeterwoude,
D. ISAACUS JUNIUS,				

de E. hooggeleerde D. D. ANTONIUS TYSIUS, professor ende doctor der h. theologie ende ouderling der kereke van Leyden, in wiens plaetse naderhand is gesurrogeert Sr. PAULUS CRAULAERT, mede ouderling. ³⁾

Uit de classe van der Goude:

D. ISAACUS HEINSBERGIUS,	} respective	{ Goude,		
D. GERARDUS SEVENHUSIUS,			} dienaren tot	{ Schoonhoven,
D. JOHANNES TALJUS,				

ADRIAEN SEBASTIAENSZ, ouderling tot Oudewater.

Uit de classe van Rotterdam:

D. PETRUS NIEUROY,	} respective	{ Rotterdam,		
D. REINERUS BERCKELIUS,			} dienaren tot	{ Schiedam,
D. REINERUS DONTCLOCK,				

Sr. JAQUES MASSYS, ⁴⁾ ouderling tot Rotterdam, ende is naderhand gesurrogeert GERRIT MAERTENSZ.

¹⁾ „Leckerland” I, K² en R hebben „Nieu Leckerland.” ²⁾ „Baen” de andere codd. hebben „Baenen.” ³⁾ „ouderling” I, K² en R hebben „ouderling tot Leiden.” In Q ontbreekt „ende ouderling - ouderling.” ⁴⁾ „Massys” I, K² en R hebben „Mareys.”

Uit de classe van Gorinchem :

D. JODOCUS GESTRANUS ,	}	respective dienaren tot	{	Gorinchem ,
D. DIONISIUS SPRANCKHUSIUS ,				Woudrichem ,
D. JULIUS EYSONIUS ,				Lexmonde ,

JAN CORNELISZ , ouderling tot Heusden.

Uit de classe van den Briel :

D. TOBIAS DAMMANNUS ,	}	respective dienaren in den	{	Briel ,
D. GOSEWINUS BUITENDIJC ,				Goedereede ,
D. JACOBUS FLORIANUS ,				Zuidland ,

JORIS GERRITZ , ouderling in den Briel.

Uit de classe van sGravenhaeg :

D. HUGO BELJERUS ,	}	respective dienaren tot	{	sGravenhaeg ,
D. ABRAHAMUS LEWIUS ,				Rijswijc ,
D. ARNOLDUS SWALMIUS ,				sGravesande ,

HUGO VINC , ouderling in sGravenhaeg.

Uit de classe van Woerde :

D. JACOBUS CRALINGIUS ,	}	respective dienaren tot	{	Woerde ,
D. PETRUS MOSIS ,				Nieuweveen ,
D. HENRICUS VOLLENHOVIUS ,				Nieucoop ,

JOHAN FLOREN , ouderling tot Woerden.

Uit de classe van Bueren :

D. PETRUS VLIGERIUS ,	}	respective dienaren tot	{	Iselstein ,
D. HUBERTUS WACHTMANNUS ,				Bueren .

Uit de classe van Breda :

D. ANTONIUS PLANTIUS ,	}	respective dienaren tot	{	Osterhoud ,
D. GUILHELMUS VERHOEVEN ,				Heyde .

1 Artyckel.

[*Aenmerkinghe op de clause in de credentie van die van Bueren*] ¹⁾. —

De credentien der voorgenoemder broederen gelesen synde, is niet sonderlings in deselve aengemerct, alleen dat die van Bueren nae het oordeel der vergadering een ongevoegelycke clause in deselvige hadden gestelt, waerdoor de gedeputeerde desselven classis wierden verplicht om in zaecken, die in gravaminibus niet en waren uitgedruct, den gemenen kercken ofte haren classe int particulier concernerende, niets te besongeren voor en aleer sy sulx haeren classi ofte gedeputeerde desselvs hadden gecommuniceert. Ende gemerct de vergadering verstont tselfde tot haeren prejuditie te strecken, evenalsof sy haer iets souden willen aennemen tgene haer niet en soude competeren, mitsgaders ooc dat de vrijheyte ende trecht derselver

¹⁾ De marginalia tusschen [ ] bij deze acte zijn overgenomen uit K².

vergadering ende dergener, die als leden tot deselve gesonden waeren, onbehoorlyc wort bepaelt ende besnoit, so heeft de vergadering de gedeputeerden des classis van Bueren daerover vermaent ende belast haeren principalen te rapporteren tnisnoegen, dat de vergadering daerover hadde.

2.

[*Commissarii.*] — Syn ooc in desen synode van wegen de E. M. heeren Staten van Holland ende Westvriesland verschenen de hooggelcerde, achtbare ende seer voorsienige heeren, de heere Mr. ROCHUS VAN DEN HONAERT, raed-ordinaris in den Hoogen Rade, ende de heere GYSBRECHT HENDRIKZ THERT, burgemceester der stede Gouda.

3.

[*Correspondentes.*] — Ende also tot welstand der kercke niet weinich dienstig en is goede correspondentie mette kercken van andere provincien te houden, so syn tot onderhouding desselfs tot dese vergadering met beoorlycke credentien verschenen: van wegen die van Gelderlandt D. HENRICUS FABRITIUS, dienaer des goddelycken woorts tot Zutphen; van wegen die van Noortholland D. HERMANNUS GERARDI ende D. JACOBUS TRIGLANDIUS, respective dienaren tot Enchuisen ende Amsteldam; van wegen die van Groningen ende Ommelanden D. CORNELIUS HILLENIUS ende D. ANDREAS STRATEMANNUS, respective dienaren van Groningen ende Zuidwolde.

4.

[*Deputati synodi Zuydhollandiae.*] — Als gedeputeerde des synodi van Zuidholland syn op deze vergadering verschenen D. BALTASER LYDIUS ende D. HENRICUS ARNOLDI, respective dienaren der kercken van Dordrecht ende Delf.

5.

[*Propositie.*] — Also de ordre vereischte, dat iemand uit de classe van Dordrecht tot inleiding van de vergadering de eerste propositie soude doen, is deselvige gedaen door D. DEBETIUM presidem, synen text genomen hebbende uit het 28^e vers des 20^e cap. Actor. ende is van wegen synne goede vermaninge bedanckt.

6.

[*Uijren der byeencomste.*] — Is goetgevonden, dat men des morgens ten acht ueren de vergadering dagelijx sal aenvangen ende besoingeren tot elf ueren, ende des namiddaegs ten drien ende sitten tot ses ueren, uitgesondert dat ten versoeck van de kercke van der Goude des Woonstaegs ende sVrydaegs namiddag de vergadering een uerken vroeger sal werden aengevangen, opdat tot stichtinge van hare teere ende opcomende kerk de leden der vergadering ooc haar mochten presenteren int gehoor.

7.

[*Rapport der ghedeputeerden des synodi.*] — De acta des voorgaenden synodi heeft men gelezen ende is ter occasie van dien by de gedeputeerden desselvigen synodi rapport gedaen van hetgene sy hadden gebesoingeert in die commissien, die haer van den voorgaenden synodo waren geinjungeert.

8.

[*Van de vergrootinghe der classen van Breda ende Bueren.*] — De gedeputeerde des synodi hebben opening gedaen van haeren vlijd, aengewent tot vergrooting van de halve classen van Breda ende Bueren, ende hebben verhaelt, dat se hadden ondervonden, dat deselvige vergrooting beswaerlyc soude te practiseeren sijn. Hierop gehoort ende gevraegt synde toordeel der vergadering, wat men wijders desen aengaande hadde te doen, is goetgevonden, dat ment by het gebesongeerde voor desen tyd sal laten blijven.

9.

[*Van de vordere reformatie der universiteyt tot Leijden.*] — Also in de voorgaende synode art. 3 den gedeputeerden desselfs belast was so by syn Princelycke Exellentie alsooc by den E. heren curateuren der academie van Leiden alle vlijd aen te wenden, dat de wel aengevangen reformatie derselver universiteit ten vollen mochte werden uitgevoerd, so is by denselven gedeputeerden sodanig bericht den synodo (over tgene sy desen aengaende middelertyd hadden verrichtet) gedaen, dat de synodale vergadering, over haren arbeid volcomen contentement nemende, deselvige gedeputeerde heeft bedanct. Ende is ooc ter occasie van desen door mynheer de raetsheer VAN DEN HONERT als curator derselver academie clare ende wijtlo pige deductie gedaen van tgene de heeren curatores (so in het reformeren van de academie alsooc van het collegio theologico der E. M. heeren Staten binnen Leijden) alrede hadden gedaen, met aanbieding dat by deselve E. heeren curateurs sulx wijders in de aengevangene reformatie soude werden behertigt als tot welstant des vaderlants ende voordeel der kereke Christi soude dienstig bevonden worden, waerover den voornoemden heere curator bij de vergadering hertgrondelyc is bedanct.

10.

[*Van een professor theologiae practicae.*] — Gemerct de heeren curatores tot noch toe niet en hebben connen resolveren om te beroepen een professorem theologiae practicae ende men verstond door den heer curator VAN DEN HONERT, dat de saecke niet absolutelyc en is afgeslagen ende geheel buiten alle hoope, so ist dat de synodus (oordelende sodanigen professie den kercken ten hoogsten nut ende profytelyc te wesen) goetgevonden heeft, dat de gedeputeerden des synodi den heeren curatoribus scripto sullen remonstreren tgoetvinden des synodi, mitsgaders een naerder opening doen

van de natuer ende nootsakelyekheit desselven professie, gelijc ooc den heer curator zich aengeboden heeft hiervan aen den anderen heeren curateuren rapport te doen ende de goede hand daertoe te sullen bieden.

11.

[*Van de besoinge over het jus patronatus.*] — De gedeputeerden des synodi hebben opening gedaen aengaende haer devoir, dat sij aengewent hadden om by de E. M. heeren Staten te versoecken afschaffing van het kercken schadelycke jus patronatus, volgens den last haer gegeven in den voorgaenden synode, art. 5. Ende is haer rapport sodanig geweest aengaende haer besongen (dat niettegenstaende de kercke alsnoch mettet selfde beswaert blijven), dat de vergadering zich niettemin over het doen der gedeputeerde gecontenteert houd.

12.

[*Van de kerckenordeninghe. — Voornemen der Ed. Mo. Staten om eenighe veranderinghe te maken in de kerckenord. — Remonstrantie daerteghen.*] — Nopende de correspondentie te houden tusschen de christelijke magistraet ende kerckenraden over de beroepinghe der predicanten, daervan de voorgaende synode art. 6 by noot provisionele verclaring gedaen heeft, hoeverre sich dese correspondentie behoort uit te strecken ten besten der kercken om also alle occasien van verdere ofte nieuwe swaricheden in eenige kercken te verhoeden, verclaren de gedeputeerde des synodi verstaen te hebben uit eenige heeren, die sylieden desen aengaende int particulier hadden gesproken, dat sodanige uitleggingen des synodi den E. heeren Staten niet wel en soude gevallen, seggende dattet den particulieren synode niet toe en staet interpretatie te doen over hetgene in synodo nationali is besloten. Is ter oorsaecke van desen goetgevonden, also men hadde verstaen in den voorgaenden synodo ende daernae, dat de kerckenorde, geresumeert in synodo nationali, (prout jacet) bij den E. M. heeren Staten van Holland ende Westvriesland was gearresteert, dat tot verhoeding van alle verdere swaricheden de kerckelijke ordre alhier soude werden gelesen, aengenomen ende allen classibus toegesonden. Doch also men bericht was, dat de E. M. heeren Staten in haere aenstaende vergadering voorhadden op enige poincten van deselve ordre naerder te letten ende wat by te voegen ende dat den heeren vroetschappen der steden van Holland ende Westvriesland eenige articulen desen aengaende waren toegesonden om daerover haeren gedeputeerden op de dagvaert met instructien te dienen, so heeft de synodale vergadering nodig ende dienstig geacht, dat men haere Ed. Mog. vriendlic sal versoecken ende bidden, dattet doch haere Ed. Mog. ¹⁾ gelieve in deselfde poincten niet finalijc te arresteren sonder

¹⁾ „vriendlic — Ed. Mog.” ontbr. in P.

alvooren deselvege verandering oft bijvoegselen mette kercke derselver provincie in communicatie geleid te hebben, ten einde dat door sodanige billijcke ende christelijcke correspondentie alle verder onheil ende schade der kercke (die anders te vresen staet) voorsichtelyc mochte werden voorgewonnen. Doch opdattet niet en werde by hare Ed. Mo. also gedeutet, dat men haere handelingen voorhadde te contraminieren, is goetgevonden, dat door den deputatos synodi sal werden een remonstrantie gestelt, dewelcke na voorgaende revisie ende approbatie der vergadering door D. HENRICUM ARNOLDI ende D. assessorem haere Ed. Mog. sal werden in de aenstaende dagvaert overgelevert, opdat de vergadering voor haer scheiden desen aengaende noch mochten rapport hebben.

13.

[*Van de correspondentie met andere provincien int houden van de synoden.*] — Belangende de correspondentie met andere provincien, daarvan gesproken wort art. 7 des voorgaenden synodi, daarvan is gerapporteert, dat de E. M. heeren Staten van Holland ende Westvriesland niet en verstaen, dat men alsnoch sal eenige nieuwe provintien daertoe versoecken, maer dat men de zake uitstelt ter tijd de kerckelycke ordre generalijc sal syn aengenomen, tevreden sijnde dat men voortvaere in de aengevangen correspondentie met die provintien, die van outs daertoe hebben verstaen, beneffens ooc dat die van Zeeland, alleen aanbiedende een schriftelycke correspondentie, de personele hebben afgeslagen.

14.

[*Van de verbeteringhe van de gagien der predicanten.*] — Nopende de verbetering van de gagie der predicanten in de cleine steden ende ten platten lande syn sodanige rapporten gedaen, datter hoop is, dat deselvege soude mogen vallen. Is derhalven goetgevonden, dat de gedeputeerde des synodi in bevordering van dese vlijtelijc sullen arbeiden, ende, sulx becomen hebbende, ooc voor die van Breda ende Bueren by syn Princelycke Excellentie, mitsgaders voor die onder Vianen ende andere particuliere heeren resorteeren, aenhouden daer het behoort, opdat ooc derselver stipendia van gelycke mogen werden gebetert.

15.

[*Van de kercke ter Heyde.*] — Wat belangt de kerck van der Heyde ontrent Breda hebben de gedeputeerde des synodi gerapporteert, dat syn Princelycke Excellentie verclaert redenen te hebben, waerom sijn Furstelycke Genade geduerende de treves die van de Gereformeerde kercke aldaer niet en vond geraden te setten in de possessie van de publijcke kerck, belovende niettemin na de expiratie van dien de kercke contentement te sullen geven.

16.

[ARNOLDUS OOSTERHAREN.] — Also in den voorgaenden synodo art. 16 ARNOLDO OOSTERHAREN, gewesen predicant in de kereke van Nootdorp, was na syn deportement op syn versoec toegeseit, dat men alles voor hem soude doen tgene den staet der kereke soude konnen lijden ende van hare E. Mo. mildijcheyt soude connen vercregen werden, so hebben de gedeputeerde verclaert, dat sy niet geraden en hadden gevonden om gewichtige redenen ¹⁾ desen last tot voordeel van OOSTERHAREN te voltrecken, overmits sy seeckerlyc hadden ondervonden, dat hy hem niet alleen en houd geheel uit de predicatie, niettegenstaende hij recht over de kerck woont, maer ooc de onrust ende scheuring der kerck aldaer voedet, de lieden met syn tegenwoordicheyt, exempel ende listige ondercruiping uit de kerck houd, deselve Remonstrantsche boexkens in de hand steect, mitsgaders ooc de goede vermaning, aenspraec ende aengeboden conferentie ende vriendelijcke onderwijsing des classis van de hand slaet. De vergadering, dit alles verstaende (approberende het doen van de gedeputeerde), heeft ooc goetgevonden geen moite synenthalven voordere aen te wenden nochte ooc de E. Mo. heeren Staten over syn onderhoud moyelyc te wesen.

17.

[JOANNES DE VRIES.] — JOHANNES DE VRIES, gewesen predicant op de Stad in de classe van Voorn ende Putten, door intercessien van de gedeputeerde des synodi becomen hebbende enig tractement, heeft sich wel volgens de vermaning des vorigen synodi art. 29 te Leiden metterwoon begeven maer seer weinig ende dat alleen in het eerste in onse predicatie laten vinden, naderhand met syn huisvrouw de vermaning der Mennoniten formelyc frequenterende, is eindelyc daerna vertrocken tot Nieucoop, professie doende van de chirurgie, daer hij zich alsnoch onthoud, ende bewijst in allen manieren de Gereformeerde kerc partijdig ende de Mennoniten toegegaen te wesen.

18.

[NICOLAUS JACOBI *ghedepoortert.*] — NICOLAUS JACOBI, gewesen predicant tot Sevenhoven in de classe van Woerde, met den gedeputeerde des synodi in conferentie geweest sijnde, en heeft geensins connen beweegt worden om de Canonibus synodi nationalis te onderteickenen, ja heeft (volgens trapport der gedeputeerde des synodi) verclaert, niettegenstaende hij noit de proceduren der Remonstranten hadde connen toestaen, dat hij niettemin nopende de 5 gecontroverteerde articulen gehelycken stont in haerlieder gevoelen, ja soveer, indien men syn hert opende, dat men daer een Remonstrant in vinden soude. Waerover hij van den gedeputeerde des

¹⁾ Hier eindigt I, om weer te beginnen bij art. 60.

synodi volgens den last des vorigen synodi art. 31 van den dienst der kercken is gedeporteert geworden, doch is bij hem de acte van stilstand onderteickent. Ende also de gedeputeerde hem de acte synes deportements alsnoch niet en hadden ter hand gestelt, overmits desen synodus was aenstaende, aen deweleke sy dit eerst hebben willen rapporteeren, so is by de synodale vergadering goetgevonden, dat men hem die metten eersten sal toeschicken.

19.

[JEREMIAS TIJCKMAKERS, *de onderteykeninghe van de acte van stilstant gherevoceert hebbende, gaet by de uytgheseyde Remonstranten.*] — JEREMIAS TIJCKMAKER, gewesene predicant in de Nieupoort, d'acte van stilstand in den voorgaenden synode onderteickent ende de Canones synodi nationalis neerstelyc te sullen overwegen belooft hebbende, als te sien is art. 48 des voorgaenden synodi, hadde versocht, dat door intercessie des synodi hem eenig tractement by de E. heeren Staten mochte verworven worden, ende was hem van den synodo belooft, dat men daerop soude letten. Doch also hij noit zich voor den gedeputeerden heeft gepresenteert ofte om haere hulpe te versoecken ofte met haer in eenig gespreck tot synder onderwijsing te treden, ende hij TIJCKMAKER naderhand syne ondertekening van de acte des stilstands gerevoceert, ooc heimelije int land gepredicet hadde ende eindelije uit den lande by de uitgesaide Remonstranten was weggegaen, en is by de gedeputeerde des synodi synenthalven niet te doen geweest.

20.

[SCOTENI *ongherymden brieff, den Ed. Mo. heeren Staten behandicht.*] — Is ooc door den gedeputeerden des synodi verhaelt, hoe dat se den ongerijmden brief SCOTENI, ¹⁾ daarvan gesproocken wort art. 58, volgens haeren last den E. Mog. heeren Staten hadden ter hand gestelt.

21.

[JOH. STANGERUS *houdt schole sonder de Canones te onderteykenen, twelck de classe van Delft (hoewel te vergeefs) heeft gearbeydt te verhinderen.*] — Also in den voorgaenden synodo art. 66 die van de classe van Delf was opgeleit, dat se souden alle vlyt aenwenden dat STANGERUS, gewesene predicant tot Schiplui, (een byschool daer ter plaetse houdende) wierde van den schooldienst geweert, ten waere hij als andere publijcke schoolmeesters de Canonibus synodi nationalis onderteickende, so is bij die van de classe van Delf d'eerwaardige vergadering opening gedaen, wat deselvige classe voor vlyt hadde aengewent, so om hem te bewegen totte onderteickening van de voorsz. Canonibus door aenbieding van een vriendelijcke conferentie, die by hem onwaardelyc is van de hand geslagen, so ooc by requeste aen

¹⁾ „Scoteni” Kist heeft „van Scholtenus.”

haere E. Mo. Gecommitteerde Raden om hem volgens tgoetvinden des synodi van den schooldienst te weren, maer dat deselvige classe noch het eene noch het andere en hadden connen verwerven, ja dattet hem liet aensien uit de apostillen, bij haere Ed. Mo. so den classi als STANGERO op haer requesten gegeven, dat de zaecke niet alleen en wiert tusschen STANGERUM ende de classe als in een plaidoi door repliceren ende dupliceren der requesten getoogen, maer ooc dat STANGERUS zich laet voorstaen, dat hy syn zaecke tegen de resolutie des synodi ende sulx tot oneere ende vilipendie van de synodale decreten ende handelinghe des classis van Delf (in dese niet anders gedaen hebbende dan hetgene haer by den synode van Leyden was geinjungeert) wel soude maintaineren. Is ooc hiernevens geopent seeker schriftelijke verhael van redenen, gestelt by de kerck van Schiplui met kennis van haere magistraet, waerom het schoolhouden ende blyven STANGERI aldaer in loco hem behoort verboden te werden ende syn doen ende blyven haere kereke ¹⁾ seer schadelyc is, als namelyc dewijle men hem niet en vertrouwt de oude luiden te leeren, die minder syn te bedriegen, dat men hem veel weiniger behoort de onbedachte ende ongewapende jonckheyt te vertrouwen, die men het Arminiaens wormcruid wel so can suickeren ende in de pap ingeven, dat sy het niet en vernemen nochte gewaer worden, eer het syn cracht verthoont, ten anderen ooc dat de factie ende leer der Remonstranten wert gevoet ende gestyft, als men toelaet, dat men de jonge jeugt daerin sal onderwijzen, ten derden dat hij ooc niet en comt in de kereke, op Sondagen hier ende daer reist, met syn doen andere den sabbat leert prophaneren, hemselven voor geen lidmaet der Gereformeerde kerck en houd, de luiden afmaent van de gemeenschap der kerck, seggende tot personen, die haer mette kere hebben willen versoenen (te vooren door hem vervoert synde): wat wilt gij doen, wilt gy dan God af ende den duivel aengaen? evenalsof de gemeenschap der Gereformeerde kerck Christi in dese landen ²⁾ waere een gemeenschap des duivels, ooc de handeling van de E. Mo. heeren Staten (die hare E. Mo. dienstig hebben geacht tot welstant des vaderlants ende der kereke, alsooc tot wering der Remonstrantsche factien te gebruicken) berispt ende bespot, seggende: de heeren hebben een seef in de hand genomen ende hebben daer al de bloemen uitgesift; die bloemen, seit hij, syn wij ende de semelen sijn daer in gebleven; ende diergelycke lasteringe meer. De vergadering, dit alles met droefheyt vernemende ende oordelende dit een saec te wesen van seer quaden gevolg, ten hoogsten nadelig den welstand der kereke Christi, heeft (de zake rijpelyc in de vrese des Heeren overwogen hebbende) goetgevonden,

---

¹⁾ „kereke” K², P en R hebben „plaetse ende kereke.” ²⁾ „in dese landen” onlbr. in K² en R.

dat de gedeputeerden des synodi den classi van Delf uit naeme deeser vergadering sullen de hand bieden om aen de E. Mo. heeren Staten iteratijvelijc te versoecken, dat STANGERO het schoolhouden mochte werden verboden ofte dat hij de Canonibus als andere schoolmeesters onderschrijve.

22.

[*Van de beroepinghe ELEAZARI SWALMII tot Amsterdam.*] — Is versocht door D. JACOBUM TRIGLANDIUM uit den naem ende van wegen de kercke van Amsterdam, also sy tot dienst van haere kerck hadden beroepen den persoon D. ELEASARI SWALMII ende die van Schiedam weigerig waren syn persoon te dimitteren, niettegenstaende hij alrede by de classe van Rotterdam was ontslagen, dat dan die van Schiedam voor den synode mochten werden metten aldereersten¹⁾ geciteert, ten einde, hare redenen van weigering gehoord ende overwogen synde, sulx werde gedaen als de synodus soude oordelen billick ende voor de kercke Gods stichtelijc te wesen. De vergadering, op dit versoec lettende, heeft dienstig geoordeelt, dat de kercke van Schiedam mitsgaders ELEASER SWALMIUS tegen Maendaegavond toecomende soude werden ontboden, opdat sdaegs daeraen volgende de zaecke mochte werden by der hand genomen.

23.

[*Van de beroepinghe CORNELII HANECOPII ter Gouda.*] — Also ooc die van der Gouda tot haren predicant hadden beroepen D. CORNELIUM HANECOPIMUM, predicant tot Breda, ende tselvige beroep van D. HANECOPIO was ingewilligt maer by die van de kercke, magistraet ende classe van Breda afgeslagen, so hebben die van der Goude, over dese weigering t'onvreden sijnde, versocht dat de kercke van Breda mitsgaders D. HANECOPIUS mochten werden alhier geroepen, ten einde dese zaecke opt gevoegelyxste mochte werden afgedaen. De broederen gedeputeerde des classis van Breda, hierop gevraegt synde na de gelegentheyt deser saecke, hebben niet alleen verhaelt redenen, waerom sij hetselvige beroep niet en hadden connen toestaen, maer hebben ooc van wegen de magistraet ende kerck van Breda twe brieven den synodo behandicht, dewelcke geopent synde, de afslaging van het beroep ende de redenen desselfs vervingen. De vergadering alles overwogen hebbende ende genegen synde om den meesten welstand ende ruste der kercke te bevorderen, niet siende dat de saec gevoechelyc soude kunnen werden geslicht tot contentement ende stichting van beide de kercken, ten waere die van Breda hierop self in persoon naerder wierden gehoord ende also na order der kercke dese saec wierde afgehandelt, so heeft deselvige goetgevonden de kere van Breda ende D. HANECOPIO aen te schryven, dattet haer believe tegen Dynsdag toecomende hier te wesen om nader met haer

¹⁾ „metten aldereersten” ontbr. in K² en Q.

te handelen ende sulx alvoren haeren E. magistraet te communiceren, opdat se dienaengaende niet en hadden te excipieren maer de saecke gevoechelije by den synode mochte werden afgedaen.

24.

[ARNOLDUS GENIUS *onderteykent de acte van stilstant.*] — Die van Schie-land hebben, volgens de last haer gegeven in den voorigen synode art. 70, bevordert de onderteickening ARNOLDI GENII nopende de acte van stilstand ende denselvigen den synode overgelevert.

25.

[*De kercke van Leyden met de ghedeputeerde des synodi blijven belast om BARLAEUM te vermanen.*] — In de saecke BARLEI hebben de gedeputeerde volgens haeren last, art. 72 synodi Leidensis, niets gebesoingeert, also de kerck van Leyden haer niet en hadde verschreven, beneffens dat men uit de gedeputeerde des classis verstont, dat by de kerck van Leiden, dien de aenspraec BARLEI was opgeleit, niets en was gedaen. De vergadering hierover t'onvreden sijnde, heeft goetgevonden die van Leiden tot de uitvoering van haren last te vermanen, mitsgaders ooc den gedeputeerden des synodi te injungeren, dat se die van Leiden niet alleen de hand en bieden, maer ingevalle sy haer devoir niet en deden, dat se deselve tot haer ampt sullen porren ende vermanen ¹⁾.

26.

[*De vrienden P. BERTII intercederen voor hem tot uytstel van de kerckel. discipline over synen swaren val ende apostasie.*] — Is door den gedeputeerden des classis van Leiden uit de naem van de vrienden PETRI BERTII ernstelyc versoecht, niettegenstaende sy wel verstaen, dat hij door syn swaren val ende apostasie heeft gemeriteert de uiterste ende scherpeste censuren der kercke, dat men doch niet alleen noch voor een seekeren tijt wilde uytstellen de kerckelycke discipline, maer ooc opt aldersachtste (soveel alst mogelyc is ende trecht der kercke soude connen lijden) tegens hem handelen, also het de vrienden daervoor houden, dat hy, synder sinnen niet wel machtig sijnde, het meer uit craneksinnicheyt als uit een ryp ende ²⁾ bedacht oordeel hadde gedaen. De vergadering alles in de vreesse des Heeren, dat tot der saecke dienstelije was, overwogen hebbende, bevindende sijnen val seer swaer ende grouwelyc te wesen, niettemin in consideratie nemende tvoorgemelde versoeck, heeft goetgevonden, om BERTIUM niet te overijlen met een haestige procedure, hem te gunnen tot syn bedenking den tyd van drie maenden ende dat middelertyd door desen synodum sal worden geschreven aen de kercke van Parys, dat deselvige hem gelieve over dese

---

¹⁾ „porren ende vermanen” Kist heeft „sporen” R „porren.” ²⁾ „ryp ende” ontbr. in P.

synen val¹⁾ te vermanen, versoeckende antwoorde van haer wedervaren om (deselvige bekomen hebbende) naer verloop ende expiratie van drie maenden te procederen tot de excommunicatie, ten waere dan saecke hij de kercke behooryc nae haer ordre voldede ende de formulieren van eenicheyt mitsgaders ooc de Canonibus synodi nationalis onderschreve.

27.

[*De kercke van Bueren werdt andermael belast teghens ALBER. HUTTENUM kerckelick te procederen.*] — Belangende ALBERTUM HUTTENUM, gewesen predicant binnen Bueren, daervan gesproocken wort art. 55, heeft de vergadering met misnugen verstaen, dat de resolutie des voorgaenden synodi (om tegens hem kerckelyc te procederen tot excommunicatie, indien hy geen gehoor en soude geven) niet en was geeffectueert²⁾. De broeders van Bueren hebben tot reden van haer dilaj gegeven, dat sij dese saeck niet en hadden durven int werck stellen sonder daertoe te hebben bysonder³⁾ consent van syn Vorstelycke Genade den Prince van Orangie ende Graef van Bueren ende dat se tot noch toe dat niet en hadden connen bekomen. Doch oordeelt de vergadering, overmits sodanige resolutien slaen op de decreten des synodi nationalis, die met publycke autoriteit van de H. M. heeren Staten Generael syn bevesticht ende syn Vorstelycke Genade deselve decreten helpt maintaineren, dat de kercke van Bueren sonder uitstel haren last hadde behooren te voltrecken, ende wert alsnoch belast eerstdaegs daarmede voort te vaeren.

28.

[*Hoe men handelen sal met de uytgheseyde Remonstr. predicanten.*] — Hoe men handelen sal met GERARDO VELSIO⁴⁾, MATTHEO BURGIO⁵⁾, HENRICO SLATIO, THEODORO BOMIO, daervan gesproocken wort art. 67⁶⁾, 68, 69 synodi Leidensis, is hieronder⁷⁾ gedefinieert art. 68 opt seste ende leste lid des 10^e gravaminis.

29.

[*Handel der ghedeputeerde met VOSSIO.*] — Nadien art. 74 des voorgaenden synodi den gedeputeerden belast was nevens die van de theologische faculteit in bespree te treden met D. GERARDO VOSSIO, hebben deselfde gedeputeerde nae thouden des Leidschen synodi dese saeck met syn Princelycke Exellentie gecommuniceert, dewelcke meinde, dattet syn swaricheyt hadde nae het arrest des synodi nationalis met iemant over de gedecideerde poincten te disputeeren ende dat het genoeg waere, dat men D. VOSSIO de

1) „over dese synen val” ontbr. bij Kist. 2) „geeffectueert” Kist heeft „gestatueerd.”
3) bysonder” ontbr. bij Kist. 4) In plaats van Velsius heeft Kist Vossius. 5) „Mattheo Burgio” ontbr. bij Kist. 6) „67” Kist heeft „56, 67.” 7) „hieronder” K² en R hebben „hierover,” Kist heeft „hierop.”

Canones synodi voorhielt, die vermaende te onderteekenen, zich met de kercke te verenigen ende deselvege over het gepasseerde contentement te doen. Volgens dit advijs van syn Princelycke Exellentie ende om te voltrecken de last des synodi syn de gedeputeerde tot Leiden voor de theologise faculteit verschenen, deselvege openende haren last, van den synodo ontfangen, nopende den persoon GERARDI VOSSII. Ende naedat haere Waerdicheden den 74^e art. des synodi mitsgaders de verclaring VOSSII nevens een extract synder dwaling (in syn schriften bevonden) was voorgelesen, wasset versoeck der gedeputeerde, dattet haere Waerde soude gelieven nevens haer met D. Vossio in een vriendelijcke¹⁾ handeling te treden om te sien, of men hem door sodanigen weg te rechte brengen mochte. Waerop haere Waerde versochten, dat haer mochte behandicht worden copie van den 74^e art. synodi Leydensis mitsgaders de bekentenis VOSSII, alsooc het extract der doolingen, uit syn boecken getogen, om haer wat naeder hierover te bedencken, ende is haer tselvige medegedeelt, belovende eerstdaegs haer goetvinden desen aengaende te laten weten, gelyc dan ooc haere Waerde den gedeputeerden des synodi hebben verwittigt, dat se, geereet sijnde om nevens den gedeputeerden met D. Vossio te spreken, hadden geeregen belasting van de heeren curatoren om sulx niet te doen, maer dat haere Waerde souden gelieven by gelegentheynt int particulier met D. Vossio²⁾ alleen te handelen. De vergadering, op dit alles rypelijc lettende, wenschende dese saecke ten besten der kercke ende van D. Vossio te bestueren, heeft goetgevonden D. VOSSIIUM tegen Woonsdagavond toecomende, wesende den 12^e Augusti, voor dese vergadering te ontbieden om daegs daeraen met hem te handelen ende te sien, offer eenige hoop mochte sijn om de saec gevoegelyc ten besten der kercke ende van Vossio af te doen³⁾.

30.

[*Handelinghe met D. CUNAEO.*] — D. PETRUS CUNAEUS, doctor ende professor juris, daarvan gesproocken wort art. 75, door den gedeputeerden des synodi aengesproocken sijnde over sijne fouten, in sijn Satyra Menippaea ende boec De Republica Hebraeorum ende Praefatione in Juliano geobserveert, heeft geantwoort: indien hem syne fauten behoorlijc wierden aangewesen ende tgene by den gedeputeerden in de gemelde schriften mochte geobserveert sijn ter hand gestelt wierde, dat hy de saecke naeder wilde examineren ende de kerck sodanige satisfactie doen, dat se haer deselve wel souden laten gevallen. Ende hebben dienvolgende de gedeputeerde des synodi eenen brief van dato den 6^e Julij 1620 aen hem gesonden, daerin de voornaemste observatien hem wierden toegeschicht,

1) „vriendelijcke” Kist heeft „mondelingc.” 2) „met D. Vossio” ontbr. bij Kist. 3) „af te doen” R heeft „tenemaal af te doen.” Zoo ook Kist.

waerop D. CUNAEUS wederom heeft geantwoord. De vergadering gehooft hebbende de lecture van beide de brieven, so der gedeputeerde als D. CUNAEI, is deselve niet alleen verheugt geweest over de naeder verclae- ring ende beleefde antwoorde D. CUNAEI, maer heeft ooc nodig geacht, dat tot behooryc redres van saecken ende satisfactie der kercken D. CUNAEUS by de eerste gelegentheyf stelle een elein schrift, daerin hij de voornaemste aangewesen ende bekende fouten castigere ende verbeterere, ende sulx gestelt synde, dattet selfde worde behandicht de kerck van Leiden ende den gedeputeerden des synodi, opdattet van haer gelesen ende geappro- beert synde moge eerstdaegs int licht uitgegeven werden.

31.

[JASON BYLANDT van synen ghepretendeerden kerckendienst gedeporteert.] — Nopende JASON BIJLAND, waervan gesproken wort art. 77, hebben de ge- deputeerden gerapporteert, dat hij den E. Mo. heeren Staten nopende de acte des stilstants hadde contentement gegeven, dat hy ooc den dienst ge- heel verlaten ende sich tot een politijcken dienst (daerin hy sich meent te houden) hadde begeben. Doch de synodus, oordelende niet genoeg te wesen, dat hy van hemselven den dienst verlaet, heeft denselven van synen gepretendeerden kerckendienst ontslagen ende gedeporteert, ende sal hem de acte sijnes deportements door den gedeputeerden des synodi eerst- daegs werden toegesonden. Mitsgaders sal ooc de kerck, daer hy sich nederset in dese provincie, vermaent syn tegen hem kerckelijc te procederen t'aldertyd hij deselve behoorlijcke satisfactie doet.

32.

[Van het deportement JOH. NARSII.] — Also JOHANNES NARSIIUS, gewe- sen ¹⁾ predicant van Bommel, voor den gedeputeerden des Gelderschen synodi synen dienst selver heeft geresigneert ende by de kercke niet en is gedeporteert, ooc, so men verstaet, de acte des stilstants noit en heeft onderteickent, ende dat deselfde nu sich binnen Rotterdam onthoud ²⁾, so is by den gedeputeerden gevraegt geworden, wat men synenthalven (also hy een schadelyc man ende bysonder roervingk in de Remonstrantsche factien altyd geweest is) ten besten der kercken hadde te doen. Is goet- gevonden, dat de synodus van Gelderland sal schriftelijc versocht werden door de deputatos synodi, dat sy het onderlatene deportement bevorderen ende dat hij ter plaetse, daer hij resideert, sal gemaent ende geport wor- den tot de onderteickening van de acte des stilstants, ende dat die kerck tegens hem nae haer ordre ³⁾ wyders procedere.

---

¹⁾ „gewesen” ontbr. bij Kist. ²⁾ „onthoud” Kist heeft „onderhoud.” ³⁾ „ordre” Kist heeft „orders.”

[*Van het visiteren der theologische faculteyt ende des collegii.*] — Also art. 82 den gedeputeerden was opgeleid te spreekken mette heeren curatoribus van d'universiteit tot Leiden nopende de jaerlycsche visitatie van de theologische faculteit ende des collegii, hebben sy de resolutie den heeren curatoribus voorgehouden ende tot dien einde d'acte opgelesen, waerop haere Achtbaerheden alleen hebben geantwoort tselve te sullen communiceren metten genen daer het behoort.

[*Van het verbeteren der Nederlandsche Historie* EMANUEELIS VAN METEREN. — *Van de kerkelicke historie onses tydts.*] — De gedeputeerden volgens den last, haer gegeven art. 83, aen haere E. Mo. versocht hebbende, dat in de Nederlandsche Historien EMANUEELIS VAN METEREN die dingen, die qualijcken ofte eensydig ofte ooc geheel vals aengaende de kerkelijcke saecken gestelt waren, in den druck, die men verstond van nieus op handen te wesen, mochte werden verbeterd, hebben voor apostille becomen: dewyle de man was overleden ende het gemene land noit desselfs werck hadde aengenomen nochte geaprobeert, dat men vant gemene lands wegen in de correctie van dien niet en soude treden nochte ooc tselvige land met costen ¹⁾ van correcteurs beswaeren, laetende deselfde in waerde soals die is. Gevraegt synde, wat men dan wyders in dese saecken hadde te doen, is goetgevonden, also het is een saec, de gemene kerc des lands concernerende, dat ooc de privelegie voor het boec is vergunt bij de H. Mo. heeren Staten Generael, datter sal werden met correspondentie van d'andere provincien gestelt uit den naem der kercke een ernstige waerschouwing, daerin niet alleen de misslagen ende fauten sullen werden ontdeckt, maer ooc de waarheyt der saecke cortelyc ende duidelyc voorgesteld, ende sal sulx geschieden door D. HENRICUM ARNOLDI ende D. JOHANNEM LAMOTIUM, dewelcke gestelt sijnde, sullen uit ijder classe twe personen op de aenmanning ende uitschrijving derselver broederen by malcander comen, tselvige schrift overlesen ende examineren ende, tselvige goetgevonden hebbende tot nodige verdediging der kerc, met haere E. Mo. Gecommitteerde Raden communiceren, dewelcke ooc (naer voorgaende approbatie desselvigen schrifts) sullen werden gebeden, dattet haere E. Mo. gelieve de hand daeraen te houden door haar intercessie by de Ho. M. heeren Staten Generael, dat deselvige waerschouwing onder hare Ho. Mog. privelegien mochte uitgegeven werden. Ende sullen de broeders, tot dit werck gecommitteert sijnde, voor soveel dit stuc ooc de gemene kerc concerneert, schrijven aen de

---

¹⁾ „met costen” ontbr. in P.

kerck van d'andere provintien om te vernemen, wat bij hunluiden is geobserveert aengaende den staet der kercke in haere provincie.

Belange het stellen van de kerkelycke historie, in synodo nationali ¹⁾ D. LATIO binnen Leiden ²⁾ opgeleit, en is tot noch toe niet gepresteert, gemeret men verstaet, dat D. LATIUS niet gesint en is dien last alleen op syn schouderen te schorten, beneffens dat hy claegt, dat hem niets tot behulp uit den classibus wiert toegeschiet. Doch also dit werc ten hoogsten nodig ende in dese gelegenheit D. LATIUS tot ditselvige werck voor andere seer bequaem is, heeft de vergadering goetgevonden, dat men D. LATIUM sal versoecken, dat hy by provisie tegen den naesten ³⁾ synodum nationalem bij malcanderen stelle ende versamele tgene dat doenlyc wesen sal. Ende opdattet werc te beter succedere ende D. LATIO te min lastig valle, is hem tot assistentie bygevoegt D. Doctor ANTONIUS TYSIUS, ende sal ooc eerstdaegs haerlieden werden toegesonden tgene eenige classen desen aengaende alrede hebben by den anderen gestelt ende geobserveert. Syn ooc by dese gelegenheit d'eerw. ⁴⁾ broederen de gedeputeerden van d'andere provintien versocht tselve met haeren principalen te willen communiceren, ende ingevalle sy iet hebben tot desen wercke dienstig, dat se ooc tselvige metten aldereersten D. LATIO gelieven ter hand te laten comen, gelyc ooc door den gedeputeerden deses synodi de kercken van d'andere provintien daertoe sullen werden versocht.

35.

[*Voor de Catechismus-predicatie een text uyt de h. Schrifture voor te lesen.*] — Also art. 84 besloten was, dat de Catechismi-predicatieën souden werden eenparichlyc in allen kercken aengevangen van het voorlesen van eenen text der h. Schriftuer, ter materie dienstig, ende men verstaet, datter kercken syn, die haer daerna niet en reguleren, is goetgevonden, dat men in alle kercken eenen eenparigen voet houde ende dat diegene, die tot noch toe nalatig syn geweest, haer nae dese orde der kercken schicken.

36.

[*Hoe de vermaninghe, die de sieckbesoekers in de gast- ende armhuysen gehouden zyn te doen, te verstaen is.*] — Gemeret art. 85 gewach wort gemaect, dat de sieckenbesoekers in de gast- ende armhuysen, daer geen predicatieën en werden gedaen, sullen altemets vermaning doen, ende tselvige by sommige also mochte werden verstaen, dat dese vermaning soude geschieden predicatieswijse, so heeft de vergadering tot naerder opening ver-

¹⁾ „nationali” K² en R hebben „provinciali binnen Leyden,” Kist heeft „Provinciali Leid.” ²⁾ „binnen Leiden” ontr. dan in K² en R en bij Kist. ³⁾ „naesten” Kist heeft „laatste.” ⁴⁾ „eerw.” Kist heeft „zeven.”

claert, dat se by het woort vermaning niet en verstaet predicatie, die alleen den predicanten competeert te doen, nochte eenige publieke oefening, maer dat de sieckenbesoekers alleen capitativim d'een ende d'ander in sodanige armhuisen sullen vermanen ende onderwijzen van de gronden der christelycke religie. Ende sullen tot wering van de superstitie, in sodanige huisen gepleecht, alomme de kerckenraden (volgens den last haer door den synodum gegeven) met haere respective magistraten handelen, ten einde door deselver autoriteit sodanige superstitien mochten werden geweert.

37.

[*Van het weeren der pauselijke exercitien ende 't ineruypen der papen ende monnicken.*] — De gedeputeerde des synodi by hare E. Mo. aengehouden hebbende volgens den last, haer gegeven art. 87, dat alle pauselijke superstitien ¹⁾ ende tineruypen der papen ende monicken mochte werden geweert, hebben rapport gedaen, dat haere Ed. Mo. d'uitgegeven placaten, dese materie concernerende, sullen amplificeren ende de respective officieren d'executie van dien scherpelyc belasten, mitsgaders ooc, dat syn Princelycke Exellentie, desen aengaende gesproocken sijnde nopende de plaetsen, die onder syn Vorstelycke Genade resorteren, mede belooft heeft daerop ordre te stellen. Ende blyven de gedeputeerde belast de saecke te bevorderen niet alleen bij de E. Mo. heeren Staten, syn Princelycke Exellentie, maer ooc by de particuliere heeren, syn Genade den graeve van Culenburg, den Ed. heer van Bredenrode ende andere meer.

38.

[*Van het weeren der profanatie des sabbaths.*] — Omme te weren de grouwelycke profanatie des sabbats, die alomme meer ende meer inbreec, en wert geen beter remedie bevonden, dan dat men ernstelyc by de respective magistraten aenhoude, dat door derselver autoriteit deselvige mochten werden geweert.

39.

[*Aen te houden met versoeken van een houwelycksche ordonnantie.*] — Nopende tversoeken van een houwelyxse ordinantie, daarvan gesproken wort art. 90, blyven de gedeputeerde (tot noch toe niet hebbende geobtimeert) belast in haer versoec aen te houden ²⁾.

40.

[*Het versoek van vermeerderinghe van tractament voor schoolmeesters, bejaerde predicanten etc. wordt om redenen uytghestelt.*] — Nopende de gagie der schoolmeesteren, insonderheyte ten platten lande art. 91, het tractement der bejaerde ende van den dienst ontslagene predicanten, mitsgaders ton-

¹⁾ „superstitien” al de andere eedd. hebben „exercitien.” ²⁾ „in haer — houden” ontbr. in Q.

derhoud der weduwe art. 97, de restitutie der verschotene classicale onkosten art. 98, item tvergoeden der lasten, kosten ende schaden etc., die de doolerende kereke voor desen gedragen hebben art. 99, hebben de gedeputeerde gerapporteert, dat sy dese saecken door raet van eenige gecommiteerden heeren van de Staten hadden uitgesteld ter tyd toe dat een favorable apostille op de request aengaende de verbetering van de gagie der predicanten soude vercregen wesen, opdat het eene het andere niet en verhinderde.

[*De schoolmeesters, byscholen houdende, syn gehouden den Catechismus, Confessie ende Canones te onderteekenen.*] — Doch also men verstont, dat de schoolmeesters, alleen byschole houdende ende den Catechismo, Confessie ende Canonibus synodi niet onderteekent hebbende, in veel plaetsen ongelyc beter vaeren dan diegene die, publycke schoolmeesters sijnde, deselve onderteekent hebben, ende door sodanige gelegenheit tot prejuditie niet alleen van de publycke scholen maer ooc tot naedeel der christelycke religie de byscholen dagelyx toenemen, heeft de vergadering geoordeelt, also de acte des nationalis synodi geen onderscheit en maect tusschen schoolmeesters ende schoolmeesters, dat niet alleen de publycke maer ooc de private ende byschool houdende meesters dieselve behooren te onderteekenen. Ende sullen de gedeputeerde des synodi versoeken, dat haer Ed. Mo. gelieve tselve also toe te staen ende t'ordineren, dat alle schoolmeesters sonder onderscheit door haere autoriteit daertoe moge werden geconstringeert.

[*Van de restitutie der onkosten, gheleden bij de doleerende kercken.*] — Belangende de restitutie van de onkosten der doleerende kercken en wort vooralsoch geen bequamer middel gevonden dan haere E. Mo. door den gedeputeerden te versoeken, dattet deselve gelieve sulx uit slands middelen te geven ofte, indien haere E. Mo. daertoe niet en gelieven te verstaen, dat in sodanigen gevalle het haer gelieve te consenteren, dat by collecte in allen steden ende dorpen van de liefhebberen der waarheit tselvige mochte werden gevonden.

41.

[*Van de reformatie der officieren in Breda ende Buyren.*] — Aenguede de reformatie van de officieren in de baronie van Breda ende Buuren, daarvan art. 96 gesproken wert, hebben de gedeputeerde des synodi met syn Vorstelycke Genade gehandelt terstont nae het houden des Leitschen synodi, dewelcke belooft heeft daerop te sullen letten.

42.

[*Van het weeren der Remonstr. predicanten uyt die plaetsen, daer se gestaen hebben.*] — Belangende tweren der afgesette predicanten uit de plaetsen,

daer sy gestaen hebben, ende die nochtans ¹⁾ de acte des stilstants hebben onderteickent, hebben haere E. Mo. toegestaen volgens trappoort der gedeputeerde des synodi, dat de predicanten, tegens haere onderteickening doende, by de respective magistraten sullen mogen werden uitgeseit ²⁾ ende uitgeleit.

43.

[*Cort ondersoek voor 't avondtmael.*] — tCorte ondersoec, tegen tavontmael gebrueckelijc in de kereke van Middelburg, is den synodo overgelevert, daervan in den 101^e arti. synodi Leidensis gesproken wert.

44.

[*Van partydighe kerckmeesters.*] — Over tstudie van de partidige kerckmeesters art. 104 hebben haere Ed. Mo. goetgevonden, dat de dolcanten haer naerder sullen informeren, in wat plaetse sulx geschiet, om daerna door publijcke autoriteit daerin te versien.

45.

[*Van de Confessie der Mennoniten, ghestelt voor haer Martelaer-boeck.*] — Aengaende de Confessie der Menoniten, gestelt voor haer Martelaerboec, daervan art. 103 gesproken wert, heeft alsnoch niet sonderlings connen vernomen werden, ende hebben de E. broederen de gedeputeerden des Noort-hollandschen synodi aengenomen in haeren aenstaenden synodo te vernemen, waer tselve boec mochte gedruet sijn.

46.

[*De kereke van Jaersvelt werdt ghebracht onder de classis van der Gouda.*] — Belangende de kereke van Jaersvelt art. 105 hebben de gedeputeerde gerapporteert, dat den E. heere van Jaersvelt, desen aengaende gesproken sijnde, verclaert heeft, dat syn intentie niet en was goede ordere tegen te staen ofte de kereke van Jaersvelt het kerckelycke opsicht t'ontrecken, maer dat hy om redenen niet geraden en vont, dat Jaersveld onder de classe van Bueren soude sorteren. Ende also deselfde plaetse resorteert onder Holland, is met toestaen van de heeren Gecommitteerde Raeden ende verwillinge van den voornoemden heer de kerck van Jaersveld als een lid des Goudschen classis ontfangen. Doch hebben die van Bueren den dienst derselver kerken volgens den last des Leidschen synodi waergenomen ter tyd toe, dat D. ARNOLDUS HELLIUS aldaer totten kerkendienst is bevordert.

47.

[*Van het weeren der Luthersche.*] — Also volgens den inhoud van het 106 art. des voorigen synodi binnen Bodegrave was metter woon gecomen een Luiters predicant, hebben de gedeputeerde, haeren opgeleiden last

---

¹⁾ „die nochtans” Kist heeft „nopens die.” ²⁾ „uitgeseit” Kist heeft „uitgezet.”

voltreckende, tot antwoord van hare Ed. Mo. become, dat men denselfden predicant door den hooftofficier uit die plaets soude weren. Ende is by dese occasie door den gedeputeerden verhaelt, wat vlijt dat se hadden aangewent so by syn Vorst. Gen. alsooc bij haere Ed. Mo., dat naeder mocht worden gelet op de groote stouticheit der Luitersche, die niet alleen binnen Bodegrave maer ooc byna in allen steden de hoornen dapper opsteeken, de leere der kereke schandelyc lasteren, ende dat onder dien deckmantel de Remonstranten haere personagie bedectelyc konnen spelen tot schade des vaderlands ende der kereken, ende dat evenwel haere stouticheit tot noch toe niet en was ingetoomt. De vergadering hierop lettende heeft goedgevonden om alle vordere onheil voorsichtelyc te voorkomen, dat in den synodo sal werden gestelt sekere remonstrantie om haere Ed. Mo. niet alleen te remonstreren, wat swaricheden voor de kereke in dese ongebonden vrijheit der Luitersche steeken, maer ooc dat men haere Ed. Mog. ootmoedelyc sal versoeken, dattet haer gelieve by tyds ordre te stellen, dat doch dit quaet niet verder in en breecke.

48.

[*Van de twee synodale schryfboecken.*] — De twe schryfboecken, geordincert om daerin de acta synodorum provincialium ende de rapporten der gedeputeerde des synodi te registreren, syn door den gedeputeerden des Leitschen classis volgens haeren last art. 116 den synode overgelevert om wederomme tot de naeste provinciale synode te berusten in handen van de classe synodael. Ende also noch eenige acten ende rapporten moeten werden geregistreert, is tot datselvige werek geordineert D. GERARDUS VERSTEGUS, dienaer des h. evangelii in Nieuleckerland. Ende is goetgevonden, dat jaerlyx uit het boec selve de acta des laetstgehoudene synodi sullen werden opgelesen. Ende sal men volgens toude gebrueic een copie van de acte des jaerlyxschen synodi hare E. Mo. tydelijc toeschicken.

49.

[*Van het afsetten der Remonstrantsche kerckenraden ende verkiesinghe van nieuwe.*] — Aengaende het deporteren van de Remonstrantsche kerckenraden ende verkiesing van nieuwe volgens den inhoud art. 118 alsooc der acte van afsetting van sodanige kerckenraden, als te sien is in appendice des voorgaenden synodi, syn de broeders gevraegt, ofte ooc alomme in de respective classen ende kercken, daer sodanige kerckenraden hadden geweest, dese resolutie was naegecomen. Ende is bevonden dese synodale resolutie voldaan te wesen, uitgesondert alleen in de kerek van Warmont, daer den ouden kerckenraet wel was afgeset maer alsnoch genen nieuwen vercoren, ende in de kereke van Woubrugge, daer noit kerckenraed en hadde geweest, beide de plaetsen sorterende onder de E. heer VAN WARMONT, die aen de predicanten van de respective plaetsen hadde begeert, dat men

alsnoch de verkiesing wat soude uitstellen ende dilayeren, beneffens dat de predicant van Warmond selver meinde, indien het noch voor een tyd wierd aengesien¹⁾, dat hij alsdan bequamer²⁾ stof mochte become om tot de verkiesing te procederen, wachtende dat eenige vervoerde ledematen wederomme mochten haer mette kerk vereenigen. Doch oordeelt de synodus gans nodig te sijn, dat in beide de kercken eerstdaegs sonder langer vertreck tot verkiesing des kerckenraeds, bestaende uit ouderlingen ende diaconen, werde geprocedeert ende also de resolutie des synodi worde voldaan.

50.

De classes van Gorinchem ende Woerden hebben (volgens den last, haer in synodo Leydensi art. 121 gegeven) visitatores gestelt.

51.

[*Van de namen derghener, die tzedert 'tjaer 1608 in den kerckendienst zyn opghenomen. — Clachte des classis van der Gouda, dat haer de classicale schriften van de afghesette Remonstr. predicanten onthouden worden.*] — Belangende de namen dergener, die tzedert het jaer 1608 in den kercken dienst syn opgenomen, daervan art. 122 gesproken wert, syn by eenige classen overgelevert ende hierna gestelt. Doch wenden die van de Goudsche classe tot onschult voor (also sy geen lijst overgelevert hadden), dat de classicale schriften haer noit en waren ter hand gestelt, maer by de afgesette predicanten haer wierden onthouden, ende daerom geen register en hadden connen overleveren. De vergadering, verstaende dat dieselvige schriften noch onder DIRCK HARMANSZ, gewesen predicant, mochten schuilen, heeft den E. heer burgemeester, aldaer tegenwoordig sijnde, gebeden, dat syn E. E. gelieve de goede hand daeraen te houden, dat deselvige schriften wederom den classi mochten werden behandigt. Ende heeft syn E. E. ooc beloofd het beste daerin te sullen doen.

52.

[*Clachte van die van Rotterdam over het ontvreemden van het kerckenboeck ende de synodale acten.*] — Hebben ooc by dese gelegentheit die van Rotterdam geclaegt, dattet kerckenboec ende de synodale acten van voorige jaren haer syn ontvreemt. Ende also sy het daervoor houden, dat de afgesette predicanten ofte kerckenraden, alsnoch binnen Rotterdam woonachtig, wel weten waer dat die souden te vinden sijn, is goetgevonden, dat de gedeputeerde des synodi de kerk van Rotterdam de hand sullen bieden by de E. magistraet aldaer om door haer autoriteit deselvige schriften te become. Doch ingevalle het op desen voet niet wilde succederen, sal

¹⁾ „aengesien” Kist heeft „ingezien”. ²⁾ „bequamer” Kist heeft „bekwame.”

men sulx verder by haere E. Mo. versoecken, ten einde de kereke van Rotterdam van sodanige schriften niet en blijve ontbloot.

53.

[*Van het deportement* ARNOLDI *ende* CORNELII GEISTERANI.] — Is door D. BALTASAREM LYDIUM als gedeputeerde des synodi te kennen gegeven, hoe dat de classe van Gorichem tsedert den lesten synodum hadde den gedeputeerde des synodi toegesonden twe copien van vonnissen, bij de voorschreve classe uitgesproken tegens ARNOLDUM ende CORNELIUM GESTRANUM, gewesen respective predicanten tot Schelluinen ende Hoogblockland, ende sulx van wegen dat de voorsz. personen weigerig waren geweest de Canonibus synodi nationalis te onderschrijven, benevens dat sy ooc hebben gedifficulteert haer gevoelen te openen overt point van de h. Drieeenicheit, ¹⁾ voldoening Christi ende verrysenis des vleesch etc., niettegenstaende men haer seide, dat haer stilswijgen soude gehouden syn voor confessie, dat se in deselvige pointen ooc onsuiver waren ende verscheelden van het gevoelen der warer kercken. De voorsz. GESTRANI niet alleen de onderteickening van de Canonibus synodi maer ooc de vereischte verelaring weigerende, heeft de classe van Gorichem eindelijke moeten tot haer deportement procederen ende de voorgenoemde ende alhier opgelesen vonnissen tegens haer uitspreeken ²⁾. Ende is bij de classe van Gorichem versocht, dat de synodus doch niet en wilde haer voor onlief afnemen, dat se in de voorgaende synode Leidensi van dese twee personen geen gewag en hadden gemaect, gemerct sy geen fundament en hadden om te dier tijd eenige wettige clachten nopende d'onsuiverheit haers gevoelens in te brengen ende deselvige GESTRANI ooc soo bedectelyc ende geveinsdelijc ³⁾ hare personagie totten einde toe hadden weten te spelen, dat veel ⁴⁾ geen nadencken over haer persoonen en condon hebben ⁵⁾, dat se de sijde der Remonstranten toegedaen waeren, overmits deselfde ongevaerlijke een halfuer te vooren als sij haerselven openbaerden Remonstrantsgesint te wesen, hadden helpen een Remonstrantschen schoolmeester censureren, seggende dat hy qualijc hadde gedaen, dat hij sodanigen leer ende procedueren, als der Remonstranten sijn, hadde helpen manteneren ende voorstaen. De vergadering, op dit alles lettende, oordeelt dat de classe van Gorichem wel ende behoorlijke heeft gehandelt, ende opdat bleecke, dat de synodus haere handeling in dese approbeert, heeft goetgevonden de copien van de gemelte vonnissen over de voorsz. personen achter aen dese synodale acten te voegen.

¹⁾ „Drieeenicheit” Kist heeft „Drieuldigheid (Drieeenheid.)” ²⁾ „ende de voorgenoemde — uitspreeken” K² en R hebben „ende syn de voornoemde vonnissen, teghen haer uytghesproken, alhier opghelosen”, Kist heeft „en zijn de voorn. Vonnissen, tegen hen uitgesproken, alhier gesteld”. ³⁾ „ende geveinsdelijc” ontbr. in K² en R en bij Kist. ⁴⁾ „veel” Kist heeft „men”. ⁵⁾ „dat veel — hebben” ontbr. in P.

54.

[*Van een kiste in den Haghe, daer eenighe kerckelicke schriften, den synodo van Zuydholl. toebehoorende, opghesloten zijn gheweest.*] — Is ooc door D. LYDIUM verhaelt, dat voormaels in den Haag in een seekere kist syn opgesloten geweest eenige kerckelijke schriften, den synode van Zuidholland competerende, ende also men gevrees hadde, dat in dese bedroefde ende factieuse tijden de partijen tot nadeel der kereke deselve mochten vervremden, dat de broeders de gedeputeerde des synodi voor desen geraden gevonden hadden deselve kist ledig te maecken ende deselve pampieren onder haer te houden, gelyc sy dan ooc deselve naer haer genomen hebben, de eene dit, de andere dat deel, volgens de lijste, daarvan onder malcanderen gemaect. Ende also eenige derselver gedeputeerde in den Heer syn ontslaepen ende de pampieren alnoch onder haer erven rusten, is goetgevonden, dat de gedeputeerde sullen Sorge dragen, dat de stucken wederom mogen werden ingesamelt ende dat deselve werden bewaert in een seeckere kist binnen Delf, daarvan twe sleutelen sullen werden gemaect, waarvan de eene in handen van de kerck van Delf ende d'ander in handen van de gedeputeerde des synodi sal berusten. Ende deselve stucken byeengesamelt synde, sullen de gedeputeerde des synodi een register maecken van deselve, hetwelcke berusten sal bij die twee groote schrijfboecken, die den classi synodali syn ter hand gestelt om jaerlijcx den synodo over te leveren.

55.

Is in de plaetse D. PETRI NIEWENRODII gesurrogeert D. SAMUEL GRUTERUS, te vooren by den classe van Rotterdam tot desen synodum gedeputeert. Doch also GRUTERUS was te vooren gedeputeert om te gaen op den synodum van Gelderland, heeft hij niet connen op desen synodum verschijnen voor syn wederkeren van den synodo Geldriae.

56.

[*Geen ouderlinghen totten synodum te deputeren dan die deselve totten eynde toe connen bijblijven.*] — Also men bevind, dat somwijlen van eenige kercken totten synodum werden afgesonden sodanige ouderlingen, die niet wel totten einde de vergadering connen bijblijven, ende andere, die van de voorgaende handelingen desselvigen synodi geen kennis en hebben, van de kercken worden gesurrogeert, so syn by dese gelegenheit de classes vermaent in toecomenden tijden Sorge te dragen, dat geen ouderlingen totten synodum en werden gedeputeert dan daarvan men (soveel als doenlyc is) mag versekert wesen, dat se de vergadering totten einde toe sullen byblijven.

57.

[*Versoeck des kerckenraedts van Leyden noopende den persoon VOSSII.*] — Is ooc gelesen een brief des kerckenraets van Leiden aengaende den persoon GERARDI VOSSII, welckers inhoud was: also D. VOSSIUS was geciteert

om voor den synode te verschijnen, dat hy aen denselvigen kerkenraed hadde versocht, dat se hem ten besten ¹⁾ wilden raeden, wat hem hierin soude te doen staen; dat deselve kerckenraet hadde geraden ²⁾ gevonden om gewichtige redenen den E. synodum te versoecken, dattet haere Waerde geliefde goet te vinden, dat eerst mochte werden beproeft tgene in den voorgaenden synodo, gehouden binnen Leiden, nopende syn persoon was geresolveert, of men door onderhandelinghe der professoren van de h. theologie aldaer ende van de gedeputeerde des synodi hem ³⁾ niet en soude connen so ver brengen, dat hij den kercken contentement soude geven. Doch is dese zaec op het versoeec van den heer raedsheer VAN DEN HONERT voor den tyd van twe ofte drie dagen uitgesteld.

58.

[*Missive der kercke van Breda noopende de citatie HANECOPII, by den synodo hiervoren ghedaen, artic. 23.*] — Is ooc den E. synodo behandicht seeckere missive van de kerk van Breda, daerin deselve kerk niet alleen haer en poocht te excuseren, waerom deselve, geciteert sijnde voor den synode, niet en compareert nochte ooc D. HANECOPIO niet veroorloft te verschijnen, maer ooc te kennen geeft, dat haere achtbare magistraet niet en verstaet, dat die van de synode van Zuidholland soude hebben d'authoriteit over de stad van Breda om hare predicanten te senden, daer het heur gelieven sal. De vergadering op hetselve schryven lettende ende merkende, dat die van Breda ofte de meining des synodi niet en hadden verstaen ofte deselve misduidede, alsof deselve alrede door een vooroordeel de dimissie HANECOPII toestond, heeft goetgevonden, dat men haer andermael alsooc D. HANECOPIMUM tegen den toecomenden Donderdag schriftelijke citere, mitsgaders ooc dat aen de E. magistraet werde geschreven, dattet hare Achtbaerheden gelieve niet te verhinderen, dat de geciteerde souden compareren. Ende opdat niet en werde geexcipieert, dat se van wegen d'absentij D. MUISHOLII, d'ouderdom BOXHOORNII ende andere ongelegentheden den dienst HANECOPII so lange niet souden connen ontbeeren, is dienstig geacht, dat D. BAROLOMAEUS NICOLAI, predicant binnen der Goude, derwaert sal reisen om aldaer dese zaec te bevorderen ende den dienst, indien het nodig ende die van Breda gevallen waer, op haer versoeec waer te nemen, ende is sulx in de brieven aen de kerk ende E. magistraet geinsereert. Verstaet ooc de synodus, also de classe van Breda jaerlijx haere gedeputeerde op den synodum met credentie sent ende dat ooc de predicanten van de stad sowel als ten platten lande, gecommitteert sijnde, in den synodo compareren, dat ooc deselve

¹⁾ „besten” Kist heeft „eerste.” ²⁾ „geraden” Kist heeft „te raden”. ³⁾ „hem” ontbr. in P en bij Kist.

synodus macht ende recht heeft de kercke van Breda ende derselver dienaren voor haer te citeren ende t'ontbieden.

59.

[*Missive van de kercke van Schiedam, reden ghevende waerom sy, van den synodo geciteert zynde, artic. 22, niet en compareert.*] — Is ooc geopent ende gelesen een missive der kercke van Schiedam, daerin deselve reden geeft, waerom dat se, van den synode geciteert synde, niet en compareert, te weten also sy volgens tadvijns des synodi tschrijven haere achtbare magistraet communicerende, tot antwoord hadden becomen, dat deselve bleef by haere voorige resolutie van weigering over de dimissie ELEASARI SWALMIJ, dat se ooc tchryven des synodi (als niet eigentijc ende directelijc aen haer geschreven) ende dienvolgens de citatie, daerin begrepen, haer niet conden aentrecken, twelc nochtans gelaten was uit oorsaec de synodus, een kerckelijcke vergadering synde, geen macht en hadde om de achtbare magistraet neven den kerckenraed te citeren, dat daerom die van de kerckenraed (anders willig synde om te compareren) waren genootdruct, ten einde hierover geen onlust ende onrust en ontstont tusschen die van de kerck ende de magistraet (als tot noch toe met goede ende onderlinge correspondentie in desen gebesongeert hebbende) hare personele comparitie t'onderlaten, versoeckende, dat men het haer niet qualijc en wilde afnemen, dat sy haer beswaert vonden buiten het goetvinden ende byvoegen van eenige gecommiteerde uit het midden van de magistraet nevens hare gedeputeerde in so swaren handeling haer in te laten. De vergadering hierop lettende, heeft dienstig geacht, dat men den kerckenraed wederom de novo soude citeren om tegen Donderdaegs smorgens voor den aenvang der vergadering tegewoordig te sijn, mitsgaders ooc dat werde geschreven aen de achtbare magistraet aldaer ende deselve vriendlyc werde versocht, dat haere Achtbaerheden gelieve niet alleen die van de kercke niet te verhinderen, dat se geciteert sijnde niet en souden compareren, maer ooc dattet haer gelieve uitet midden van haere Achtbaerheden iemant neven de gedeputeerde der kercke op den synode te committeeren.

Die van Schiedam so van wegen de kerck als van wegen d'achtbare magistraet verschenen sijnde, heeft de vergadering goetgevonden, dat men de zaeck, daerover sy waren verschenen, soude bij der hand nemen ende dat men die van Amsterdam ende Schiedam in malcanders tegenwoordicheit soude hooren, mitsgaders ooc D. ELEASARUM SWALMIUM, ooc mede die van de classe van Schieland. Dese alle behoort ende uit de vergadering vertogen sijnde, mitsgaders ooc de broeders van den voornoemden ELEASARO, is door D. BALTASAR LYDIUM, als specialijc van de vergadering daertoe gelast synde, de volgende acte aengaende dese zaec gestelt:

[*Handel ende uytspake des synodi over de swecke ELEAZARI SWALMIJ, be-*

roepen tot Amsterdam.] — Sijn op d'iterative beschrijving deses synodi verschenen de gedeputeerde so van de kerck alsooc van de E. heeren magistraten der stad Schiedam, ontboden sijnde om redenen te geven van haere weigering der ontslaging D. ELEASARI SWALMII tot dienst van de kerck van Amsterdam, ende hebben die van de kerck tot Schiedam neffens D. REINERUM BERCKELIUM, haren kerckendienaer, in den synodo tegenwoordig synde, gedeputeert DOE JORISZ als ouderling om volgens haeren last ende instructie in dese saecken te besoeingen. Van wegen de heren magistraten van Schiedam is verschenen ARENT CORNELISZ MEISTER om volgende syne credentie aen te hooren de reden van beschrijving ende te verclaren den last ende resolutie des E. magistraets van Schiedam, mondeling daerbij doende gelast te syn dese saec den synodo niet te submitteren. Aen d'ander syde syn verschenen van wegen de kerck van Amsterdam neffen D. JACOBUM TRIGLANDIUM, in den synodo tegenwoordig synde als gedeputeert op de correspondentie met dese synodo, D. RUDOLPHUS PETRI, beide dienaren des h. evangeliï tot Amsterdam, ende HANS LENAERS als ouderling, vertonende haere credentie so van de kercke alsooc van wegen de E. heren magistraten van Amsteldam om te vervolgen haere gedane beroeping ende den synodo voor te stellen, dat deselve op den noot van de kerck van Amsteldam christelijke achtung believe te nemen, welken noot de voornoemde gedeputeerden op het lange hebben verhaelt, verclarende dat sy, so om het overlijden D. HALLII alsooc om de swackheit van sommige kerckendienaren tot Amsteldam ende veel sware lasten, totten kerckendienst aldaer beroepen hadden D. ELEASARUM SWALMIUM ende dat sijne E. na voorgaende deliberatie hetselvige beroep hadde aengenomen, maer dat die van de kerckenraet ende de magistraten tot Schiedam sulx hebben afgeslagen, dat sy derhalven waren genootsaect geweest haer aen de classe van Schieland te addresseren, dewelcke na rijpe deliberatie goetgevonden ende geresolveert hadden, dat D. ELEASAR SWALMIUS het beroep van Amsteldam behoorde te volgen, waerop gevolgt was, dat de heren magistraten van Schiedam (als bleec uit een seeckere acte, by de voornoemde heren op den 1¹) Februari deses jaers gepasseert ende den gedeputeerden van de classe van Schieland toegesonden) tot een hooger ofte synodale vergadering hadden geappelleert, weshalven die van Amsteldam genootsaect waren hare saecken op desen synodum te brengen, versoeckende dat insonderheit dese ses saecken bij den synode mochten overwogen werden: eerstelyc den hoogen noot van de kerc van Amsteldam; ten tweden de wettelijckheit van de beroeping D. ELEASARI SWALMII; 3. dat D. ELEASER het beroep aengenomen hadde; 4. dat het classis het gedane beroep hadden geaprobeert; 5. hoe schadelyc dit lange wachten is voor de kerck van

1) „1^e” P heeft „17”.

Amsteldam; 6. het quade gevolg, dat daeruit sal ontstaen, indien men toelaet, dat een particuliere kerck in twijfel treect, of sy in de saeck van de dimissie van haer predicant (beroepen synde tot den dienst van een andere ende meerder kerck) staet onder het oordeel des synodi particularis; ten besluit daerby voegende, dat die van Schiedam niet altijd waren even stijf by haer weigering gebleven. Daerna hebben de gedeputeerde van de kerck van Schiedam geclaecht, dat by de classe van Rotterdam niet genoegsaem overwogen waren de redenen van haere kerck, ende hebben schriftelije ende mondelyc deselvige den synodo overgedragen, hierop uitcomende, dat sy ten aensien van de goede gaven ende diensten D. ELEASARI SWALMIJ ende ergernis, die uit syn vertrec soude ontstaen, item dat sy binnen den tyd van anderhalf jaer van beide hare kerckendienaren soudendoor dit middel ontbloot worden ende, indien sy wat asem hadden mogen scheppen, dat dan de redenen van die van Amsteldam by haer meer plaetse soudengrijpen, dat D. BERCKELIUS aen die van Delf verbonden was ende haer ooc soude mogen ontrocken werden, niet en conden verstaen tot de ontslaging D. ELEASARI.

Die van de classe van Schieland hebben aen d'ander syde reden gegeven van haer doen ende besoiingen in desen, als dat sij eerst versocht hadden de zaecke by te leggen ende D. SWALMIUM te induceren, dat hy by syn kere soude blyven, maer als dit niet wilde vallen, by den E. heeren magistraten van Schiedam gearbeit hadden, dat sy D. ELEASAREM vrywillig tot dienst van de kere van Amsteldam soudendat laten volgen, maer als dit medegeen plaets en greep, dat sy alsdoen geresolveert hadden, dat sy, siende niet so seer op de redenen van die van Amsteldam als op de genegentheith D. ELEASARI SWALMIJ, syne dimissie tot dienst van de kerck van Amsteldam inwilligde. Welcke resolutie, alhoewel sy om seeckere redenen goetgevonden hadden met sulcke termen in te stellen, niettemin sijne ontslaging stichtelyc ende nodig ¹⁾ achtende, 1. omdat hij daer met syn gaeven meerder vrucht soude connen doen; 2. omdattet lichter was die van Schiedam met een getrou leraer te versorgen als die van Amsteldam; 3. omdat D. ELEASER verclaert hadde totte aenneming des dienst tot Amsteldam genegen te syn ende dat sy vreesden de onlust, die uit de weigering by D. ELEASARUM soude hebben ontstaen; 4. dat sy verhoopten, dat uit het vertreck D. ELEASARI sulcke swaricheit niet te vresen en was als die van Schiedam voorwenden, dat sulx uit het vertreck D. HUGONIS BELJERI tot dienst van de kercke van sGravenhaeg was gebleecken.

D. ELEASER SWALMIUS gevraegt sijnde, hoe hij hem alsnoch tot dit beroep in syn gemoet beroert vond, heeft geantwoort, dat hij voor desen, als hem

¹⁾ „stichtelyc ende nodig” K heeft „noodigh ende profytelick.”

dit beroep eerst voorquam, na vierige gebeden geresolveert hadde ten aensien van de wettelykheit der beroeping, de gewichticheit der redenen van die van Amsterdam ende dat hy aldaer meer soude connen in kennisse ende gaeven toenemen als tot Schiedam, het beroep van Amsterdam te volgen om den Heer aldaer in den grooten oogst te dienen, ende dat hem noch geen redenen en waren voorgecomen, die hem van dit propoost konden diverteren.

De synodus, dit alles gehoord ende overwogen hebbende, heeft goetgevonden om vruchtbaerlyx iet in dese saec te resolveren, dat vooreerst die van Schiedam dienden besonden te worden om haer te persuaderen, dat se haer het oordeel van dese vergadering behoorden te onderwerpen niet alleen van wegen de gemene ordre, na welcke een minder vergadering staet onder judicature van een hooger, maer ooc omdat sy door haere schriftelycke protestatie haer aen dese banc vastgemaect hadden. Syn ten einde voornoemt dadelijc met credencie na Schiedam afgesonden D. GERARDUS VERSTEGUS, D. TOBIAS DAMMANNUS ende D. DIONISIUS SPRANCKHUISIUS, dewelcke broederen, wederomgekeert synde, hebben gerapporteert, dat se na alle devoor, om dat te verwerven by haer aengewent, geen ander antwoort hebben connen verwerven, dan dat se niet en hadden geappelleert op desen synode, de zaec dienvolgens hujus fori niet en was, ende sy evenwel mochte lyden, dat de synodus nae haer goetvinden daerin oordeelde, doch dat sy thare ooc souden doen.

De synodus menende tot de zaec te komen, heeft D. VERSTEGEN aengedient, dat hem in de memorie quam, dat eenige van de kerckenraet van Schiedam int particulier haerlieden hadden aengeseit, indien de synodus tot judicature van de zaec soude willen intreden, dat se dan noch wat hadden te seggen ende noch eens wel souden willen gehoord wesen. Waerdoor de zaec is uitgesteld tot sMaendaegs na den noen ten drie ueren, ende is de kerckenraet van Schiedam tegen die tyd verschreven te compareren.

Des Maendaegs heeft D. REINERUS BERCKELIUS, dien den brief was medegegeven, den synodo aengedient, dat hij Sondaegs na de predicatie den kerckenraet denselven hadde behandigt ende sy geseit hadden denselven met hare E. magistraet te sullen communiceren, aengesien sy gewoon waeren in sodanige saecken sonder communicatie van haere magistraten niet te doen; dat hy ook verder niet en wiste, watter in geschiet waer anders dan dat hy vermoede, dat se noch hier niet condon wesen, omdat huden de magistraet al laet na gewoonte in den voormiddag vergaert was.

De synodus, op hoop of se noch mochten comen vandaeg ofte morgenochtent, heeft de saecke uitgesteld om ten langsten morgen voormiddag by de hand genomen te werden om die van Amsteldam niet langer op te houden.

Welcken tijd gecomen synde ende niemand van die van Schiedam com-

parerende, heeft de synodus de saec by der hand genomen ende, de redenen ter wedersyde wel rypelyc in de vrese des Heeren overwogen hebbende, heeft geoordeelt, dat de redenen, by die van Amsterdam ingebracht tot bevordering van haer gedaen beroep, praepondereren de redenen van weigering ende afslaging des beroeps, by die van Schiedam bygebracht, nadat te voren was gevraegt, of de synodus in dese saeck sy competente rechter ofte niet, ende by allen classen eenstemmelyc was verclaert jae. Ende wyders omgevraegt synde, of dan D. SWALMIUS die van Amsteldam behoort te volgen ofte tot Schiedam te blijven, is geantwoord, dat D. ELEASER SWALMIUS die van Amsteldam behoorde te volgen, doch dat hy evenwel dadelyc niet en sal vertrecken maer in synen dienst tot Schiedam blijven continueren ter tyd toe dat die van Amsterdam syne dimissie so bij die van de E. magistraet als van den kerckenraed van Schiedam sullen hebben becomen, waertoe de synodus vertrouwt, dat dit haer tegenwoordig oordeel haer sal bewegen.

Resolutien over de gravamina.

[60.]

1. Gravamen. [*Van het invoeren der gheresumeerder kerckenorden, immers in de provincie van Hollandt.*] — Dat de kercke-ordre, in den nat. synodum beraemt ende by de E. Mo. heeren Staten van Holland ende Westvriesland prout jacet gearresteert, so mocht werden geautoriseert, dat, so niet in alle provintien, immers in Holland de practycke derselver mocht werden ingevoerd ende deselve tot dien einde uitgegeven ende allen classen toegesonden, so nochtans dat uitblyve tgene tjus patronatus aengaet.

2. Grav. [*Van een verbindtenisse te maken om sich nae de ghemelte kerckenorden te reguleren.*] — Of niet dienstig waer tot vordering van de practycke derselver kerckenordre, dat in desen synodo een acte van onderteicening wierde beraemt ende allen classen ende kerckenraden toegesonden, by welke deselve mochten verplicht worden haer daerna te reguleren, ende so iemand weigerig waer, dat hy daerover kerckelyc wierde gecensureert?

tEerste ende tweede gravamen is wat uitgesteld, also te voren was goetgevonden by remonstrantie haere E. Mo. te vertoonen ende te versoeken, sulx als art. 12 te sien is, ende wert uitgewacht, wat door de broederen, die na den Haeg uit dese vergadering syn gedeputeert, sal werden gerapporteert, als volgt art. 91.

61.

3. Grav. [*Van een compendium theolog. te stellen.*] — Of niet dient gestelt seecker compendium theologicum, met schriftuerplaetsen versterct, ad examen ordinandorum, ende ooc tot een verclaring van de principale catechetische leerstukken, insonderheit die meest in disput vallen tot onderwijsing der eenvoudige?

Also dit gravamen 2 leden heeft ende teerste spreekt van een examen ordinandum om gebruiet te worden over diegene, die tot den dienst der kerke aspireren, ende tander van een bericht der eenvoudige aengaende die dingen, die meest in dispuut vallen, oordeelt de vergadering het beide ondienstig ende onnodig te wesen: het eerste overmits het niet alleen den weg soude banen tot leuiheit, maer ooc in synodo nat., gehouden binnen Middelburg, quest. particulari 47 is ongeraden gevonden; het tweede overmits dattet niet alleen meer is een werck des nationalen als eenes particulieren synodi, maer ooc overmits datter nu alrede compendia ende andere corte schriften genoeg syn uitgegeven, die den eenvoudigen in sodanigen gelegenheit connen dienen.

62.

4. Grav. [*Te versoecken dat de cruyskercken wat sachter mochten gehandelt worden.*] — Of niet de Ed. Mo. heren Staten van Holland ende Westvriesland dienen versocht, te willen aenhouden by den Hoog Mo. Staten Generael, dat de cruiskercken niet alleen in Vlaenderen ende Brabant maer ooc in Cleef ende Gulickerland etc. door haer intercessie¹⁾ sachter mochten getraecteert worden?

Also men uit den E. deputato synodi Geldriae verstond, dat geen cruiskercken in den lande van Gulick ende Cleef waren ende dat de kercken, die aldaer syn, haere kerckenraden, classes, synodale vergadering ende magistraten (aen dewelcke sij haer connen adresseren in eenige swaricheden) hebben, oordeelt de vergadering, dattet ten aensien van die kercken niet nodig en is. Doch soveel belangt de cruiskercken van Vlaenderen ende Brabant wenschte de vergadering, dattet geschiede, ingevalle het haere Hoog Mo. sullen dienstig ende doenlijke vinden.

63.

5. Grav. [*Van het refutereren der Remonstrantsche wijtgegeven schriften.*] — Of niet dient ordre gestelt tot refutatie van verscheiden Remonstrantsche schriften ende insonderheit van haere Acta ende Scripta Synodalia, ende door intercessie der Hoog Mo. heeren Staten Generael d'uitlandsche theologi versocht hare consideratie tegen deselve te willen stellen ende, so sy deselve niet wilden uitgeven, den kercken alhier ter hand te doen om, soveel stichtelijke sal bevonden werden, uitgegeven te werden?

Also in synodo nat. is geresolveert, dat door de professoren der theologische faculteit binnen Leiden soude worden gestelt een scriptum elenticum ende by eenige andere broederen een scriptum populare tot dienst der eenvoudige, is goetgevonden, dat men het daerbij sal laten blijven ende dat door den deputatos synodi dese beide werden vermaent om haren last te voltrecen ende deselve schriften greeet te maken om in den naesten synodo

¹⁾ „door haer intercessie” ontbr. in P.

nat. te werden geexamineert om daerna, indien het wert by den synodum geraden gevonden, deselvige schriften tot dienst der gemeine kercken uit te geven. Ondertusschen, also veel dingen, gestelt in de praefatie¹⁾ voor de Acta synodi nat. Dordracenae, den eenvoudigen souden connen dienen tot een bequaem tegenbericht van de calummien, die by den Remonstranten door haer schriften int lant werden gestroit, is niet ongeraden gevonden, dat deselvige praefatie by provisie als een voorlooper met goetvinden van hare Hoog Mo. (om den eenvoudigen te dienen int bijzonder) werde uitgegeven. Ende sullen de gedeputeerde des synodi vermaent syn sulx metten aldereersten te bevorderen.

64.

6. Grav. [*Middelen dienende tot wechneminghe van de verdeijtheden ter cause van de differenten, in de kercken ontstaen.*] — Of niet benefens tvierig gebed tot God eenige andere bequame middelen dienen beraemt tot wedervereniging van de verdeilde gemoeden ende wegneming van de partischappen tusschen d'een ende d'ander²⁾ ter cause van de differenten, in de kercken ontstaen?

Vint de vergadering nodig, dat tot heeling van de gescheurde kercke alhier te lande alle mogelycke vlijd nevens het christelycke ende vierige gebed tot God werde aengewent, ende oordeelt dat daertoe als gevoegelycke middelen connen dienen, vlijtige visitatie der predicanten ende ouderlingen niet alleen ten tijde des avondmaels maer in allen gelegentheden, vriendelycke aanspraek, duidelycke onderrichting ende clare demonstratie van de grouwelen, die niet alleen int gemeen int Remonstrantsche gevoelen steecken, maer ooc van sommige Remonstranten int bysonder, deweleke seltsame monstra opinionum gevoert³⁾ ende gedreven hebben, mitsgaders ooc dat men zich wachte van alle bespotting ende verwijting van schandalen ende ergernissen, dat men haer duidelyc aenwijse, dat haere tegenwoordige practijc loopt tegen haer voorgaende seggen, dat men d'overicheden⁴⁾ behoort te gehoorsamen, dat ooc by haer schriftelijc bekend wort, dat men in de leer onser kercken kan salig worden, ende insonderheit dat men ooc volgens de resolutie des synodi nat. de verschilpointen op den stoel by goede gelegentheit bescheidelijc ende sonder onbetamelijcke hevicheit sal voordragen. Ende can hier⁵⁾ met voorsichticheit gelden tgene de kercken in synodo Dordracena provinciali anno 1578⁶⁾, quest. 25 articuli 78⁷⁾, ende in synodi Middelburgensi anno 81, quest. 42 ten aensien van de Wederdoperen ende andere secten belast is, ende dierge-

¹⁾ „in de praefatie” ontbr. bij Kist. ²⁾ „tusschen — d'ander” ontbr. bij Kist. ³⁾ „gevoert” I, K², P, R en Kist hebben „gevoed”, Q heeft „gevoelt”. ⁴⁾ „overicheden” Kist heeft „Oudheid”. ⁵⁾ „hier” Kist heeft „het”. ⁶⁾ „anno 1578” ontbr. in R en bij Kist. ⁷⁾ „articuli 78” ontbr. in I en K³.

lijke middelen meer, die ijder na gelegenheit van tijden, plaatsen ende personen in alle voorsichticheit sal connen gebruicken, den seggen wijders van den Heer verwachtende.

65.

7. Grav. [*Van het predicken des Catechismi des naemiddaghs in alle kercken.*] — Dat wel gelet mocht werden op het predicken van den Catechismo des namiddaegs in allen kercken. Also het is een resolutie des synodi nat., en behoort het niet onderlaten te worden, self ofschoon maer des predicants huisgesin ende eenige weinige daer tegenwoordig waren. Ende daer combinatien syn, sal men alternatim den Catechismus predijken. Ende syn de classes vermaent, daer noch eenige kercken mochten syn, die in gebreke blijven, dat se het den predicanten expresselijke bevelen ende sorge dragen, dat het niet en werde onderlaten.

66.

8. Grav. [*Van de eenparigheyt in het catechizeren ende van het formulier voor denghenen, die haer ten avondmael begeven willen.*] — Opdat int catechiseren volgens de resolutie des nat. synodi eenparicheit mochte gehouden werden, dat naeder gelet werde op de bequaemste wijze daerin te volgen; dat ooc tformulier, by eenige in den nat. synodo gestelt voor denghenen, die haer ten avondmael mochten begeven, ten eersten werde toegesonden om overal immers in Zuidholland gevolgt te werden.

Wort dienstig geacht, dattet catechiseren metten aldereersten volgens de resolutie des nat. synodi in de kercke werde ingevoerd met sodanige eenparicheit, als doenlijke wesen sal, waertoe de synodus acht aldergevoechelijxt te wesen, dat men volge den cours van den christelycken Catechismo. Doch ingevalle iemand voor syn particulier tot synder behulp wilde gebruicken het schrift D. FAUKELII ofte van iemand anders, dat sulx in haere vrijheit sal staen. Doch wanneer de collegae in een stad niet wel en souden connen in dese oefening verdragen ten aensien van de manier, tyd, plaets ende andere omstandigheden, so salt den last des classis syn (daeronder die kerck resorteert) ordre te stellen, dat de broeders met malcanderen dese wet in alle eenparicheit onderhouden.

67.

9. Grav. [*Van eenparigheyt in het vieren van de Nieuwejaersdagh ende Hemelvaertsdagh.*] — Dat voortaan eenparicheit mag werden gehouden int vieren van Nieuwejaersdag ende Hemelvaertsdag volgens de ordre des synodi nat. Is goetgevonden, dattet geschiede, ende opdattet met te meerder aensien ende eenparicheit werde gepractiseert, sullen de gedeputeerde des synodi aen hare Ed. Mog. versoecken, dat door hare autoriteit sulx werde geordineert, opdattet in allen plaatsen eenparichlijc werde onderhouden.

10. Grav. [*Naerder verclaringhe van eenighe poincten des Ien gravaminis synodi Leyd. artic. 78.*] — Of niet eenige leden vant antwoord des voorgaenden synodi opt eerste gravamen breder uitgeleid dienen, namelyc 1. hoe te handelen met de gequalificeerde afgeweekene Remonstranten? 2. met de predicanten, die de acte van gehoorsaemheit onderteickent hebben ende niettemin uit de kerek blijven tot quaet exempel van andere, ende of daerin by hare E. Mo. niet en dient ordre versocht, gemeret sy meermael hebben verclaert, dat men sonder quetsing van conscientie de leer onser kerc niet alleen wel mag hooren, maer ooc dat se genoegsaem is ter salicheit? 3. met hare kerckenraden, die noch hertneckig in haer afwijcking voortvaren? 4. met de gemene lidmaten, die wel de vijf articulen toestaen ende nochtans voorts bij de ware leer blijven? 5. metten Remonstranten int gemeen, die, so men verstaet, haer selven met onderteickening verbinden van de kerek ende tgehoor van Gods woort af te blijven? 6. hoe men tegen de uitgesette predicanten, die hertneckig blyven, procederen sal?

Also dit gravamen verscheiden leden heeft, oordeelt de vergadering ten aensien van het eerste, dat men behoort te blyven by hetgene in synodo Leid. dienaengaende duidelyc genoeg is gestelt. Doch dewijle eenige versochten naeder interpretatie over het woort gequalificeerde, is geandwoord, dat de acte ende tbeleid der woorden genoegsaem uitwijzen, dat daerdoor niet en worden verstaen (gelyc sommige mochten menen) geformaliseerde Remonstranten, maer luiden¹⁾ van qualiteit ende aensienlycke beroeping, te voren niet bij de kerc maer heimelyc by den Remonstranten totte gemeenschap der kerc²⁾ aengenomen, doch also dat men niet en verstaet, dat iemand op een vriendelijcke conferentie sal werden toegelaten, tensy deselvige verclare te staen int gevoelen van de kerek, tsy dat se gequalificeert syn ofte niet.

Opt tweede lid wert niet geraden gevonden, dat men versoecke, dat sulx werde door hare E. Mo. autoriteit te wege gebracht, also deselvige alrede ordre hebben gestelt op haer verplaatsing ingevalle sy haer onderteickening contrarieren, maer sal men de sodanige, die tot een quaet exempel van andere uit onse kerc ende predicatie haer onthouden, kerkelyc aanspreken ende alle vlijd aenwenden om met gevoechelijckheit ende vriendelyckheit haer daertoe (ist mogelyc) te bewegen.

Opt derde lid, hebbende synen grond op de resolutie des Leidschen synodi art. 78, is goetgevonden, dat men alsnoch niet en sal treden tot de excommunicatie, maer aenhouden om deselvige kerkelyc te vermanen.

¹⁾ „luiden” Kist heeft „leden”. ²⁾ „totte — kerc” ontbr. in I, K², R en bij Kist.

Aengaende t4° lid blyft de vergadering by tgene ooc nopende dese personen art. 78 synodi Leyd. is gestelt. Doch by dese occasie gevraecht sijnde, of de particuliere ledematen, gehelijc staende int gevoelen der Remonstranten nopende de 5 strydpoincten ende verclarende daerby te willen blyven, belovende niettemin¹⁾ haer te sullen stilhouden, souden mogen werden ten avondmael toegelaten, antwoordt de synodus (benedeffens dat dese questie duidelijke genoeg is gedecideert in den voorgaenden synodo art. 78, wanneer men wel let op de distinctie, die daer wort gemaect tusschen hertneckige ende geseggelijcke lidmaten), dat sulx in geenderley wijze en behoort te geschieden. Ende omgevraegt synde is verclaert, dattet in genen classibus ofte kercken, onder desen synodum resorterende, contrarie wort gepractiseert.

Belangende t5° lid word verstaen, indien sodanige personen ledematen syn, dat men kerkelyc sal beginnen tegen haer te procederen ende by haer E. Mo. versoecken, dat door haer²⁾ autoriteit daerin werde voorsien.

Aengaende tseste ende leste lid verstaet de synodus, dat de uitgeseyde ende uitgeleide predicanten, tsy dat se voor den synodum nat. geciteert ofte niet geciteert syn geweest, door tvonnisse desselven nat. synodi van de gemeenschap der kercken syn geweert ende dattet daerby behoort te blyven, ende dat men deselvige uit cracht van de uitspraec des nat. synodi sal houden als geexcommunicert, te meer also sy door het vonnisse van haere E. Mo. uit den lande verbannen ende, also van alle gemeenschap deser landen ende kercken vervreemt sijnde, alhier niet citabel en syn. Ende werden hieronder ooc begrepen sodanige, die niet gebannen synde evenwel van selfs syn uitgeweken³⁾.

69.

11. Grav. [*Van het weeren der huysvrouwen der Remonstr. predicanten uyt die plaetsen, daer hare mannen ghestaen hebben.*] — Offet niet goet waer te versoecken by haer Ed. Mo., dat de huisvrouwen van de uitgeseyde⁴⁾ predicanten geweert wierden van de plaetsen, daer haer mans gedient hebben, also door haer merkelycke schade ontstaet? Is ongeraden gevonden sulx by hare Ed. Mo. te versoecken, doch sullen de plaetse, die hiervan gebreck hebben, met behulp des classis soecken by de respective magistraten opt gevoechelijste hierin te voorsien.

70.

12. Grav. [*Van een schoolordeninghe. Item van schoolmeesters ende schoolvrouwen, die alsooch de Canones niet ondertyckent hebben.*] — Of men niet sal aenhouden om een geautoriseerde ordre over de aenneming van de school-

¹⁾ „niettemin” ontbr. bij Kist. ²⁾ „haer” ontbr. bij Kist. ³⁾ „uitgeweken” Kist heeft „uitgewezen”. ⁴⁾ „uitgeseyde” Kist heeft „uitgeleide”.

meesters ende schoolregering ende op de correspondentie, daerover metten kercken te houden; hoe men sal handelen mette schoolmeesters, die tot noch toe de acta des synodi niet hebben willen teickenen ende niettemin syn in dienst gebleven; desgelyx ooc met de schoolvrouwen, daert so mede gelegen is; ende of de schoolmeesters, die geteickent hebben, niet behooren ledematen der kercke te syn? De vergadering verstaet, dat sodanige ordre ten hoochsten noodig waer ende dat daerdeur veel groote swaricheden condon werden verhoed, vind derhalve geraden, niettegenstaende uit de rapporten van de gedeputeerde des synodi is verstaen, dat hare Ed. Mo. de schoolordening hebben afgeslagen, dat nochtans in aensien van de resolutie des nat. synodi ende des hoogdringenden noots de gedeputeerde met duidelycke aenwysing van de swaricheden, die uit het ontberen van sodanige ordre rijzen, de novo aen haere E. Mo. sullen versoecken, dattet doch deselvige gelieve sodanigen ordre in te willigen ende uit te geven.

Belange de schoolmeesters, die alsnoch niet en hebben de Canonibus synodi onderschreven ende evenwel in dienst syn gebleven, oordeelt de synodus, dat se behooren daertoe geport te werden ende, ingevalle sy onwillig blijven, dat men se soecke door autoriteit der overicheit te weren. Ende also men verstaet, dat de schoolmeesters, die daer resorteeren onder het gebied van syn Gen. den Graef van Culenburch, noch geen onderteickening hebben gedaen, sullen die van de classe van Gorichem op het aldercivijlste ende gevoegelyxste syn Genade remonstreren ende versoecken, dattet doch syn Genade gelieve toe te staen, dat de schoolmeesters, onder syn gebied resorterende, de behoorlycke onderteickening presteren. Ende ingevalle die van de classe niet en connen haer versoec impetreren, sullen de gedeputeerde des synodi haer de hand bieden.

Hiernevens verstaet ooc de synodus, dat alle degene, die de voornoemde onderteickening hebben gedaen, behoren lidmaten der kerck te wesen ende also professie van de christelycke religie te doen.

71.

13. Gravamen. [*Verscheijden vraghen over den doop der kinderen.*] — Of niet naeder dient gelet op het stuc van den doop der kinderen, namelyc 1. dat men Sondaegs namiddags alleen (uitgenomen extremen noot) de kinderen doopte; 2. dewyl art. 56 eenen dag wort geordineert om den doop extraordinarie te bedienen, daer niet veel wort gepredict, [off dat oock sal plaets hebben in die dorpen, daer tweemaal Sondaaghs wordt ghepredickt]¹⁾ 3. of niet oorbaer sy eenen eenparigen voet int compareren der ouderen by den doop haerder kinderen te gebruikken; 4. hoe te handelen met sulcke Remonstrantgesinde, die, staende over den doop van een kint, op de vraghen,

¹⁾ Het tusschen [ ] geplaatste is aangevuld uit de and. codd.

haer int formulier des doops voorgelouden, stilswijgen ende met tekenen van spotternijen ergernis geven; 5. of men ter plaetse, daer de Luitersche openbare ¹⁾ exercitie hebben, de kinderen, daertoe versocht sijnde, niet ten allen tijden in de kereke mag doopen; 6. of men door supplicatie aen d'E. Mo. heeren Staten niet kan verhinderen het doopen der kinderen in de huizen der ouders, by de Lutersche gebrueckelijc ²⁾); 7. of men in steden ende dorpen, die aen Paepse plaetsen paelen, versocht sijnde, in een huis de crancke kinderen niet en mag doopen om te verhinderen, dat die by de papen niet ten doop gebracht werden; 8. hoe te verhinderen, dat d'ouders hare kinderen niet ten doop presenteren bij Remonstranten ende papen; 9. of men de kinderen sal doopen, die sonder bescheit alleen van de vroetvrouwen ten doop gebracht werden; 10. hoe ordre te stellen sy tegen sulcke, die haer kinderen beide in de kerk ende van de papen laten doopen?

Dit gravamen, veel leden hebbende, is op ijder punctuelijc geresolveert. Opt 1^e, dattet in een ijder kereke sal werden gepraetiseert, soverre het doenlyc sal syn tot de meeste stichting. Opt 2^e blijft de vergadering by het synodale decreet van de geresumeerde ³⁾ kerckenordening art. 56, welc sulx duidelijc ordineert. Opt 3^e, behoort sulx te geschieden soveel als mogelyc is volgens den 51^e ⁴⁾ art. van de geresumeerde ³⁾ kerckenorder. Opt 4^e sal het stilswijgen der getuigen gehouden werden voor consent ende toestemming ende sullen de spotters bestraft ende by gelegentheit vermaent ende, hertneckig blyvende, den officier aengegeven worden. Opt 5^e, wert gerenvoyeert op den naesten synodum nat. ende sal niettemin dit punct wederom den classibus werden gecommuniceert. Opt 6^e, oordeelt de vergadering gans niet practicabel te wesen. Opt 7^e, sal men volgen de kerckenorde, die sulx verbiet. Opt 8^e, dat sulx behoort door de respectieve magistraten ende officieren geremedieert te werden, stellende ter executie de placcaten van den lande, daertegens geemaneert. Opt 9^e, is goetgevonden, dat men geen kinderen en sal doopen, ten sy saecken men verseekert sy, dattet syn kinderen des verbonds, ende om hiervan kennis te becomen wert gestelt in de discretie van ijder kereke, om hierin te volgen den stichtelijxsten voet. Ende also bevonden wert, dat in eenige kercken tot noch toe geen register is gehouden van gedoopte kinderen, is geordineert, dat dese orde in allen kercken sal werden ingevoert volgens de wet der geresumeerde kerckenorde art. 60. Opt 10^e, sal men arbeiden, dat door autoriteit van de hooge overicheit sulx werde geremedieert.

72.

14. Grav. [*Van het trouwen in de huysen.*] — Of men in den dorpen,

¹⁾ „openbare” ontbr. in I, K² en R. ²⁾ „6 — gebrueckelijc” ontbr. in P. ³⁾ „geresumeerde” P heeft „Gereformeerde”. ⁴⁾ „51^e” I, K² en R hebben „57^e”.

paelende aent pausdom, niet soude mogen de luiden thuis trouwen om deselve redenen als vooren van den doop? Sal niet geschieden dan alleen in summo casu necessitatis tsy door siecte ofte andersins ende de drie geboden te voren gegaen synde, als in syn. prov. Dordracena anno 1574 art. 85 is gestatueert, ende met voorgaende kennis ende goetvinden des kerckenraets.

73.

15. Grav. [*Van een generale houwelicksche ordonnantie te versoecken. — Van het bevestighen van de houwelicken der Remonstr.*] — Of men niet dient aen te houden om een generale houwelyxsche orde, die eenparig gebruiet mocht werden, dewyl de inconuenienten, uit verscheiden gebruiet ontsaende, vermeerderen, en of niet diende den deputatis uit allen classen instructie te geven om voor te stellen verscheiden onordentlyckheden aengaende thouwelyc ende insonderheit, of de bevestiging des houwelyx niet behoort te geschieden voor de gemeente na uitwysen vant formulier, ooc of der Remonstranten houwelycken behooren by den magistraten bevestigd te werden, also dat by haere Ed. Mo. alleen den Menoniten ende Papisten vergunt is, ende dat ooc eenige magistraten sulcke houwelycken weigeren te bevestigen?

Dit gravamen drie onderscheiden leden hebbende, is geresolveert, dat ten aensien vant eerste de gedeputeerde des synodi by goede gelegenheit sullen aenhouden by hare E. Mo., datte tgene alhier versocht wort, mochte vercregen werden. Ten aensien van het tweede werden de classes geautoriseert daerin te doen totte meeste stichting. Ten aensien van het 3^e, also geoordeelt wert hetselfde politije te wesen, dat sulx sal staen int goetvinden ende oordeel van de magistraten.

74.

16. Grav. [*Van eenparigheyt te houden in de liturgie onser kercken.*] — Also bevonden wert verscheidenheit in de liturgie onser kerck, of niet goet waer, datter een eenparig formulier gebruiet wierde int doopen, avontmael houden, trouwen, etc.? Wert gans nodig ende nuttig geacht, dat tot opbouwing van het huis des Heeren, soveel als doenlyc is, eenparicheit in de liturgie der kerck werde onderhouden volgens het besluit des nat. synodi, ende sal tot dien einde den classibus werden toegesonden, tgene door D. FÆSTRUM uit last des synodi tot conciliatie der formulieren is gestelt.

75.

17. Grav. [*Versoeck om te weren verscheyden abuijsen.*] — Dat verniet worde aen de Ed. Mo. heren Staten de oude clachten over het loopen, predicken, missedoen der Jesuiten ende papen, ooc dat de ouders haer kinderen in Paepsche ende Jesuitsche scholen bestellen, dat men op veel plaetsen Paepsche beelden in de kercken, cruisen op de kerckhoven laet blyven, ooc nederknielt voor de graven, dat men noch allenthalven siet

in swang gaen onnutte Bachusdagen, het violeren van de Sabbatdagen door vercopen, winckel houden, optreken ende teeren van schutterien ende gilden, rhetorycspelen ¹⁾, vissen, boelhuishouden ²⁾, papegayschieten ende dronckedrincken ende meer andere sulcke dingen. Wort ooc goetgevonden, dattet geschiede met ernstficheit ende dat de predicanten haer behooryc debvoor doen in allen plaetsen om by d'officieren aen te houden, dat de placaten der landen, hierop gaende, met alle yver werden uitgevoerd. ³⁾

76.

18. Grav. [*Dat de bededaghen met meerder godsdienstigheyt mochten onderhouden worden.*] — Of niet nodig sy te bearbeiten by den E. synode, dat de bededaegen voortaan met meerder solemniteit, devotie ende godsdienstigheit gehouden werden, ende hoe sulx bequamelijc sal geschieden? Wert geoordeelt, dat sodanige dingen niet beter en connen werden geweert dan dat de particuliere officieren haer ampt doen, daertoe werden versocht, ende dat by gelegentheit werd gearbeit, dat door d'autoriteit van hare E. Mo. noch naerder daerin mochte worden versien.

77.

19. Grav. [*Van de middelen om de lyckpredicatie af te doen.*] — Also art. 65 ⁴⁾ geseit wert, dat men de lyckpredicatie, daer se syn, met gevoehelycke middelen sal affdoen, wort gevraegt, welke die syn? En behooren niet toegelaten te werden, dewijle het strijd tegen de kerkelycke ordinantie ende sullen de predicanten uit cracht desselvigen decreets met gevoehelycke redenen, als sy daertoe versocht werden, sodanige predicatie afseggen ende weigeren.

78.

20. Grav. [*Van de onderteickeninghe der Canones nae de ghemaecte formulieren te doen by den predicanten ende schoolmeesters sonder eenighe conditie ende reserven.*] — Of men niet en behoort te vernemen in synodo, of en hoe de onderteickening van de Confessie, Catechismus ende Canones synodi nat. na de gemaecte formulieren by de predicanten ende schoolmeesters sy geschiet, also men verstaet, dat se by eenige predicanten met conditie werden onderteickent? Is by allen verstaen geworden, dat over dit gravamen behoorde naerder opening gedaen te werden, by wien dat sulx geschiet ende toegelaten is geworden. ⁵⁾ Ende is bevonden, dat sulx was voorgevallen in de classe van Dordrecht. De broeders, uit deselve classe totten synodum gedeputeert synde, hebben niet alleen naerder opening gedaen by monde, wat desen aengaende in haren classe sich hadde toege-

¹⁾ „optreken — rhetorycspelen” ontbr. in I, K² en R. ²⁾ „boelhuishouden” ontbr. in Q. ³⁾ „uitgevoert” K² en R hebben „inghevoert”. ⁴⁾ „65” nl. Syn. Nat.; I, K² en R hebben „107 synodi Leyd.” ⁵⁾ „by wien — geworden” ontbr. in Q.

dragen, ¹⁾ maer hebben ooc een schriftelycke acte hares classis, dese sake vervatende ende aldus luidende, overgelevert :

Also daer eenige kerckendienaren deses classis int onderteickenen van de Canones, Confessie ende Catechismo volgens tformulier, daertoe gemaect ende gestelt by den synodum nat. ²⁾, swaricheit maken, niet ten aensien van de voorsz. Canones, Confessie ende Catechismo, maer ten aensien vant voornoemde formulier, doende daertegen protesten ende willende bedingen seeckere conditien ende reserven, van dewelcke deselve kerckdienaers naderhand seiden, dat se hun toegestaen waeren van de classe ofte gedeputeerde derselver ³⁾, so is goetgevonden daervan te houden dese notitie, dat de classe noit verstaen en heeft de voornoemde protesten, conditien ende reserven te accepteren ende toe te staen, also het noch in deses noch in eenig anderes classis, self ooc niet in eeniges particulieren synodi ⁴⁾ macht is te dispensereren over de acte des synodi nat., ende dat derhalven ooc door de afscheit-testimonia deselve protesten, conditien ende reserven niet geaprobeert en connen werden, twele aldus geannoteert wort niet alleen ten aensien van degene, die alrede de protesten ende conditien hebben gedaen ende voorgenomen te doen, maer ooc ten aensien van degene, die noch, in de classe comende, mede desgelyx doen mochten.

Hiernevens is noch den synodo overgelevert seker schrift, vervatende de redenen des gemelden mondelycken protest, by sommige gedaen, geschreven met de eigen hand D. JOHANNIS BETII, dienaer des goddelycken woorts binnen Dordrecht, aldus luidende :

JOHANNES BETIUS ende JOH. BOCARDUS, aengesproken synde over de teickening van de formulieren van eenicheit, Catechismo, Confessie alsoec Canonibus synodi nat. volgens de acte, by de synodus nat. gemaect, hebben verclaert daertoe willig ende bereid te sijn, gelyc sy ooc dadelyc deselfde acte also se daer lag hebben geteickent, maer hebben daerby verclaert, dat sy deselve acte also verstaen :

1. Aengaende de wederlegging der dwalingen, die tegen de voorschreven formulieren stryden, dat die van eenen ijgelycken van hen sal mogen gedaen worden op sulc een wijse, als sy in goeder conscientie sullen bevinden te behooren tot meeste stichting der gemeente ende nae eysch ende gelegentheit van den text, die sy tracteren.

2. Aengaende tbedencken, dat iemand soude mogen krijgen, dat men tselve nergens heimelijc ⁵⁾ sal mogen voorstellen, voor en alleer dat men sulx sijnen kerckenraed, classis ende synodo sal te kennen gegeven hebben,

---

¹⁾ „wat desen — toegedragen” ontbr. in Q. ²⁾ „ende gestelt — nat.” ontbr. in I, K², R en bij Kist. ³⁾ „derselver” Kist heeft „Syn.” . . ⁴⁾ „self ooc — synodi” ontbr. in K², R, en bij Kist. ⁵⁾ „heimelijc” ontbr. in K².

dat sy verstaen, dat daermede niet en worden verboden sonder kennis van de voornoemde kerkelycke vergaderingen met eenige professoren theologiae ofte andere geleerde mannen ooc buiten de voorsz. vergaderingen te confereren, wanneer sulx niet en worde gedaen om aenhang te maken ofte syn gevoelen heimelyc¹⁾ te verbreiden tot verstooring van kercke ende politie, maer alleen tot gerusticheyt synes eigenen gemoets.

3. Aengaende de suspentie van degene, die op eenig point der leer eenig bysonder bedencken geegren hebbende, tselfde niet soudentertont connen laten vallen ende haer selven het oordeel der kerckelycke vergaderinge onderwerpen, hebben sy verclaert, dat sy haerselven, indien sy in sulcken faute vielen (twelc God verhoede), wel willen houden ipso facto gesuspendeert, maer dat sy niet en meinen, dat sij doort tekenen van de voorsz. acte verbonden syn om²⁾ alderleij bysonder bedencken op eenig point der leer te helpen dadelyc suspenderen, wanneer sy tselfde niet tertont soudent konnen laten vallen, verclarende evenwel, dat sy voor haerselven de voorsz. acte also hebben onderteickent, dat sy heilichlyc beloven deselve in allen pointen na te comen. Ende om weg te nemen de suspitien, alsof sy niemand om eenig vreemt gevoelen soudent willen helpen censureeren, suspenderen ofte deporteren, hebben sy verclaert, gelyc sy verclaren mits desen, dat sy gereet syn hierin na te comen de sententie des nat. synodi.

De vergadering, dese opening gehoort ende behooryc overwogen hebbende, oordeelt in regard van het gravamen, dat men sonder eenige verclaring, exeptien ofte bedingen de acte van onderteickening simpelje³⁾ sal onderschryven, so also leidt, overmits dat niet alleen de Canones selfs maer ooc de acte van onderteickening by den synodum nat. is gestelt ende het niet en staet int vermogen eenes classis, ja particulieren synodi, daerin te dispenseren.

Aengaende de broeders, die niet dan onder eenige bedingen ofte eygen verclaring die onderschreven hebben, of sy schoon by d'onderteickening niet en syn schriftelyc gestelt ende uitgedruet, verclaert de synodus, dat sodanige teickening niet alleen voor nul ende van geender waerde sal worden gehouden, maer oordeelt ooc qualijc van haer gedaen⁴⁾ te syn, ende sullen hierover door de gedeputeerde des synodi (tsamen⁵⁾ gevoegt metten gedeputeerden des classis van Dordrecht) werden vermaent ende, so het doenlyc is, haer beter onderrechten, dat se van sodanige verclaringen, bedingen ende exeptien desisteren ende deselvige varen laten, ende ingeval

¹⁾ „heimelyc” Kist heeft „kennelyk”. ²⁾ „om” Q heeft „om andere om.” ³⁾ „simpelje” ontbr. bij Kist. ⁴⁾ „gedaen” Kist heeft „gedacht.” ⁵⁾ „tsamen” Kist heeft „thans.”

sy daarvan niet en willen desisteren, dat men kerkelyc tegen haer sal procederen.

79.

21. Grav. [*Van de Wederdoopers, die haer intituleren de ware kercke te zijn.*] — Also de Wederdoopers haerselven intituleren in openbaren druc de ware kerc te syn, of niet goet waer te versoecken, dat hen sulx door publycke autoriteit verboden werde? Oordeelt de vergadering onnodig ende niet practicabel te wesen, gemerct geen vergadering can werden gedrongen haerselven voor een valsche kerck uit te roepen ende te intituleren.

80.

22. Grav. [*Van de oversettinghe des bybels.*] — Of men niet ernstig sal aenhouden daert behoort, dat de oversetting des bybels eerstdaeg voortgang hebben mochte? Sal sulx geschieden door den gedeputeerden volgens het besluit des nat. synodi.

81.

23. Grav. [*Van het dispuijt de justitia activa et passiva.*] — Dewyle huidensdaegs dispuijt valt de imputatione justitiae activae et passivae, of niet het synode by tyts sulcke orde behoort te stellen, dat de kercken daer niet door beroert werden? Also dese questie is gedecideert in de formulieren van eenicheit, so in de Confessie art. 22 alsooc in den Catechismo, oordeelt de vergadering, dat een ijgelyc behoort door d'autoriteit der classen in orde gehouden te werden om dit dispuijt niet te moveren, nochte anders te leren als deselve formulieren met grond der H. Schriftuer spreken.

82.

24. Grav. [*Van het vorderen der Duytsche clercken in den dienst.*] — Of daerop niet dient gelet, dat sommige classes Duytsche clercken tot proponenten aennemen, praeparatorie examineren, totten kerkendienst bij hun vorderen ofte andere classen toesenden sonder daerop gehoord te hebben het oordeel des synodi, onaengesien tselve stryd tegen de resolutie des synodi nat. ende particularis van Leiden? Is geoordeelt, dat men daerop behoort acht te nemen, dat hierin werde nagecomen, tgene in synodo nat. in de geresumeerde order der kerck art. 8 is besloten. Doch wert verstaen, dat diegene, die in oefening syn geweest voor het houden des nat. synodi, eer dese wet was gestelt, daarvan sullen exemt wesen ende, indien sy bequame gaven hebben ende alrede praeparatorie geexamineert syn, sullen mogen gevordert worden. Maer sullen voortaan gene totte propositien worden toegelaten nochte in de propositien continueren (noch niet praeparatorie geexamineert sijnde) dan met goetvinden van de gedeputeerde des synodi, specialije van den synodo daertoe belast synde, ende geensins tottet praeparatorium examen ingelaten werden dan met voorgaenden oordeel des particulieren synodi.

83.

25. Grav. [*Off een classis yemandt magh examineren buyten haer resort.*] — Of ooc daerop niet behoort gelet te werden, dat een classe praeparatorie examineert een persoon buiten haer resort sonder voorweten ende advijs van die kerk, daer hy lidmaet van is, of van die classe, daer die kerk onder hoort, of ooc sonder eenige attestatie te sien van syn kerc ofte classe? Is geoordeelt, dat sulx niet en behoort te geschieden ende dat sodanigen classe censurabel is.

84.

26. Grav. [*Geen Remonstranten in den dienst te vorderen sonder voorgaende satisfactie.*] — Of alsulcke predicanten in de kercken onses synodi beroepelyc syn, die haer getoont hebben als hevige Remonstranten ende nochtans in andere provintien gecontinueert syn geworden in haeren dienst ¹⁾ sonder alsulcke satisfactie te doen ende tyd van beproeving, als in synodo Leid. is goetgevonden ²⁾? Antwoort de synodus, dat sulx niet en behoort te geschieden dan met voorgaende satisfactie volgens tbesluit des Leidschen syn. art. 78.

[JOH. RAVESWAAY.] — Is dit gravamen gemoveert ³⁾ by de classe van Gorichem uit oorsaec, dat die van Culenburg hadden beroepen tot haren predicant JOHANNEM RAVESWAAY, synde predicant onder het Sticht van Utrecht in den dorpe van Jutfaes, voorgevende dat denselven RAVESWAAY, niettegenstaende hij in den synodo prov. t' Utrecht, gehouden nae den uitgang des nat. synodi, is met de kerk versoent ende tot een lid van dien synode opgenomen, ooc aldaer heeft bygeseten ende andere hertneckige Remonstranten helpen veroordelen, dat hy na de ontfangen beroeping zich binnen Culenburg heeft Remonstrants verstoont tot groote ergernis der gemeente, tot bewijs van dese overleverende sekere pampieren, tot welckers ondersoec de vergadering eenige personen heeft gecommiteert om daerna, eer men resolveert, wederom rapport te doen. Ende is naderhand verstaen niet nodig te syn deselve schriften te examineren, overmits de gedeputeerde des synodi last hebben om van dese saec met syn Gen. den Graef van Culenburg te spreken.

85.

27. Grav. [*Van dieghene, die haer de kerckelicke ordonnantien ontrecken.*] — Hoe men sal handelen met alsulcke kerckelycke personen ende kercken, die haer ontrecken de resolutie des synodi nat., provincialis ende haeres classis, aengaende beroeping van predicanten ende andere kerckelycke saecken? De vergadering, verstaende dat dit gravamen ooc comt uit de classe van

¹⁾ „in haeren dienst” ontbr. bij Kist. ²⁾ „goetgevonden” Kist heeft „toegestaan.”
³⁾ „gemoveert” Kist heeft „gerenoveerd.”

Gorichem in aensien van de kercken, resorterende onder het gebied van syn Genade den Graef van Culenburg, oordeelt dattet hadde behooren niet in *thesi* maer in *hypothesi* voorgesteld te syn. Ende is in desen casu goetgevonden, dat syn Gen. sal werden aengesproken door den gedeputeerden des synodi, ten einde dat syn Genade gelieve toe te staen, dat de kercken, onder syn resort behorende, haer nevens andere in kerkelycke ordinantien mogen voegen.

86.

28. Grav. [*Geen boecken maken noch oversetten dan volghens den art. 55 van de kerckenord.*] — Of ooc hierin niet en dient versien te werden, dat men boecken van hooge theologische materie herdruet ende overset sonder behoorlijke visitatie, ende of men niet en behoort te delibereren, door wien sulcke visitatie sal geschieden? Behoort hierin gevolgt te werden te resolutie van de kerkelycke ordinantie art. 55. Is opening gedaen by de classe van Gorichem, daer ¹⁾ dit gravamen mede van daen ²⁾ comt, dat hiertoe haer occasie heeft gegeven het translateren van het tractaet D. PETRI MOLINAEI, geintituleert *Anatomia Arminianismi*, in hetwelcke eenige dingen werden gevonden, daeraen de kercken geen gevallen en hebben ende haeres oordeels behoorden gesupprimeert ofte ³⁾ verbeterd te werden. Doch also men verstaet, dat de theologische faculteit tot Leiden D. MOLINAEUM hierover heeft vermaent ende hij aangeboden heeft tselve in den naesten druc te sullen verbeteren ende belooft den kercken daerin te voldoen, oordeelt de vergadering, dat men sulx sal uitwachten ende voortaan geen schriften stellen ofte oversetten, de religie aengaende, sonder te voldoen den voornomden artyckel der kerkelycke ordinantie.

87.

29. Grav. [*Dat men teghens denghenen, die van onse religie afvalt tot het pausdom, gradatim kerkel. sal procederen.*] — Hoe men sal handelen, wanneer iemand afvalt tott het pausdom, insonderheit een lidmaet des kerckenraets op plaetsen, daer d' oefening der kerkelycke censuren schadelijc syn om d' ongewoonte? Is geoordeelt, dat men geensins om der ongewoonte wille behoort de kerckelijcke discipline geheelijc te onderlaten, maer dat men behoort tegen sodanige personen, indien sy hertneckig blyven, gradatim na ordre der kereke in de oefening der kerkelycke tucht te procederen.

88.

30. Grav. [*De costers behooren te zijn van de religie ende haer ampt selfs te bedienen.*] — Of niet dient, dat de koster van de religie syn ende selfs

---

¹⁾ „daer” Kist heeft „dat”. ²⁾ „daen” Kist heeft „daar”. ³⁾ „gesupprimeert ofte” ontbr. bij Kist.

haer ampt bedienen? Is dienstig ende behoort te geschieden. Doch also dit gebrec insonderheit gevonden wort in de classe van Bueren, vint de vergadering dienstig, also se daer hebben in haere kercken drie kosters, die Paeps syn, dewelcke weigeren het water ten doop te dragen, den bybel aen te brengen, onderwijlen ooc te luiden, also dat sulx heeft moeten door de predicanten geschieden, soude het volc by malcanderen comen, dat de gedeputeerde des synodi hierover syn Vorstelycke Gen. den Prince van Orangien sullen aanspreken, ooc andere particuliere heren, daer dese aengaende mochte gebrec syn, om also door haer autoriteit daerin te versien.

89.

31. Grav. [*Dat in het uytgaen van de treves het landt van Breda van alle afgoderie mochte ghesuyvert, de papen gheweert ende in ghevalle van oorloghe de dienaren nyet beschadight en worden.*] — Also int maken van den treves is weggebleven het weren van de Paepsche afgoderien ende der ministers van dien uit de baronie van Breda, synde onder de jurisdictie van de Ed. Mo. heeren Staten Generael, dat doch nu ernstig bij haere Hoog Mo. aengehouden werde, dat in de uitgaende treves sodanige goede ordre gestelt werde, dattet land van Breda ende alles wat daeronder resorteert van so grouwelijcke afgodeijje gesuivert, de papen daeruit geweert ende de dienaren van Godes h. woort in alle publycke kercken mogen gestelt worden, ende ingeval van oorlog dat de kerckendienaers voornoemt also mogen werden gemainteneert ende beschermt, dat se in hare personen ofte goederen niet werden beschadigt. Sal sulx geschieden door den gedeputeerden des synodi, die hetselvige sullen versoecken bij haere Hoog Mo. de Staten Generael.

90.

32. Grav. [*Reformatie van de officieren, schouten, secretarisen ende wethouderen in de bar. van Breda.*] — Nademael in d'andere provincien gelet wort op de officieren, niet synde van de ware religie, opdat also de ware leer des te beter werde voortgeplant ende van alle onsuiverheit gereinicht ende gepreserveert, of niet en behoort instantelijke aen de Hoog Mog. heeren Staten Generael versocht te werden, dat haere Ho. Mo. insgelijx gelieve te letten op de schouten, secretarisen ende alle andere wethouderen, die onder de baronie Papist syn, die de vrucht, die daer andersins in de kercken geschieden souden, als vijanden der waerheit tegen syn ende verhinderen. Wert ooc sulx nodig bevonden door den gedeputeerden des synodi te versoecken, daer het behoort, ende sulx niet alleen voor de baronie van Breda maer ooc voor andere plaetsen, die het van noden hebben.

Hier eindigen de gravamina ende resolutien op deselvige.

91.

[*Rapport der broederen, uyt desen synodo ghecommitteert om met hare Ed.*

Mo. te treden in communicatie noopende de veranderinghe bij hare Ed. Mo. ghemaect in de kerckenorderinghe] — D. HENRICUS ARNOLDI ende D. HUGO BEYERUS, die volgens de commissie, haer opgeleid art. 12, waeren in den Haeg geweest, hebben rapport gedaen, dat sy haeren last hadden gecommuniceert int particulier met eenige heeren ende dat haer by deselvige was geraden, dat sy haere remonstrantie also gededuceert niet en souden ingeven, maer alleen versoecken, dat de aenmerkingen ofte naeder verclaring op de kerckenordering, by haere E. Mo. gestelt ende daerover nu in de vroetschappen, leden ende steden des lands was gedelibereert, eer sy wierden gearresteert, desen synodo mochten werden gecommuniceert, ten einde also met onderlinge correspondentie de kerk eens mocht haere gewenschte orde ¹⁾ becomen. De vergadering dit overwegende heeft goetgevonden, dattet also geschiede ende dat de remonstrantie tot dien einde behoorlyc werde ingestelt ende by deselvige gedeputeerden haere E. Mo. overgelevert.

Deselvige gedeputeerde broederen, haere commissie in sGravenhaeg verricht hebbende, hebben rapport gedaen, hoe dat sy, in den Haeg comende ende haere saken als vooren met eenige particuliere heeren, die op de dagvaert gecommiteert waeren, in communicatie geleit hebbende, waeren geadviseert, dat sy nevens haere remonstrantie souden versoecken om de vergadering van hare E. Mo. mondelinge opening te mogen doen, ende dat sulx hun veroorloft sijnde, sy wijtloopig hadden vertoont, hoe veel de kerk Gods aen goede orde was gelegen, dat ooc sulx also was voor desen by de Hoog Mo. heeren Staten verstaen, blyckende uit de resumptie der kerckenorde in synodo nat. onder de autoriteit van haere Hoog. Mo. beleid gehouden, dat ooc haer E. Mo. van Holland ende Westvriesland tselvige also hadden geoordeelt, overmits haere E. Mo. alle vlijd hadden aengewent, dat de geresumeerde kerckelijke ordre by allen anderen provincien ooc mochte worden aengenomen, gelyc deselvige by haere Ed. Mo. (volgens tgene in den laesten synodo Leidensi is verstaen) was aengenomen, dat ooc dese vergadering, op tselve oogmere siende, volgens den last des nat. synodi, deselvige hadden aengenomen, ende, also verstaen was dat by haere Ed. Mo. gestelt waeren seekere aenmercken ende verclaringen over deselve ordre, dattet doch haere E. Mo. geliefde geen arrest in deselfde te doen sonder alvoren (om de rust ende welstand der kerk te bevorderen) deselfde den E. synodo te communiceren. Hierop vertreckende, dat haer, na langduerige deliberatie wederom binnen geroepen synde, was tot antwoord gegeven, dat haere E. Mo. den synodo bedanete voor haer sorg ende devoir, die se voor den welstand der kercken aenwendeden, dat ooc hare

---

¹⁾ „orde” I, K² en R hebben „vrede”.

E. Mo. becommert ende besig waeren om tselvige te bevorderen ende dat se daerin so souden handelen, dat blijcken soude, dat hare E. Mo. becommert waeren over de vrede ¹⁾ ende welstand der kercken, sonder nochtans te seggen dat se het metten E. synodo souden communiceren, ende dat de gedeputeerde hiervan hadden versocht een acte om den synodo dies te getrouwelycker te connen rapporteren tgoetvinden van hare Ed. Mo., ende dat haer was tot antwoord gegeven, dat haere E. Mo. souden schrijven aen haere E. commissarisen, op den synode gedeputeert.

Dit rapport gedaen sijnde, is by den heer raetsheer te kennen gegeven aen de vergadering, dat haere Achtbaerheden van hare Ed. Mo. hadden sekere missive ontfangen ende dat den inhoud sodanig was, dat haer E. Mo. de vergadering bedancken van haer devoir ende Sorge ende dat haere E. Mo. besich waren om de kerckelycke orde metten eersten in haer vergadering noch te resumeren, met vertrouwen dat, in de saecke getreden sijnde, men goetvinden sal daerin te gaen met onderlinge communicatie van de synoden ofte kercken van Zuid ende Noordholland.

Dit aldus den synodo voorgedragen synde, is de zaec totten 18^e uitgesteld.

Ende also de vergadering ten einde neigde, heeft men van nieuw aengevangen daervan te spreken. D'achtbare heeren commissarisen, van wegen haere Ed. Mo. op de vergadering gesonden, hebben seer ernstlyc ende instantelyc aengehouden, dat men de saec in haer geheel soude laten staen sonder iets te resolveren, maer uitwachten den tyd dat met sulcken communicatie (als d'E. Mo. heeren Staten sullen goetvinden metten synoden van Zuid ende Noordholland daerover te houden) iets werde besloten, verclarende hiernevens (door opening van twe distincte missiven, die deselve hare Achtbaerheden hadden ontfangen, de eene van de E. Gecommitteerde Raden van dato den 8^e Aug. ende de andere van de E. Mo. heeren Staten van dato den 13^e Aug.) haren last te wesen niet toe te staen, dat iets by den synode aldaer werde gedaen, maer alles beleid tot goede correspondentie ende onderling goet verstand van de hooggemelte heeren Staten ende die van de kerck, daerin de rust van de lande ende welstand van de kerck grotelyx is bestaende, ende oversulx hare E. Mo. verclaerden niet te twijfelen, of sulx soude mede by de voorsz. synode werden verstaen.

De vergadering dit ende alles wat ter saecke mocht dienen in de vrese des Heeren met rijpe deliberatie overwegende, vind nodig dat men van nieuws hare Ed. Mo. sal remonstreren, hoeveel dat den kercken is gelegen aen de onderlinge correspondentie over tstück van de kerckelycke ordinantie tussen haere E. Mo. van Holland ende Westvriesland ende de kercken der-

---

¹⁾ „vrede” P heeft „ordre.”

selver provincien, mitsgaders dat deselve haere Ed. Mo. niet alleen gedienselijke en werden gebeden, dattet haer E. gelieve den kercken te openbaren de manieren van communicatie ofte correspondentie, daarvan haere E. Mo. missiven spreken, maer ooc beleefdelyc ende duidelyc werde geremonstreert, hoe de synodus verstaet, dat haeres oordeels in sodanigen communicatie behoort gehandelt te werden, ende dat ondertusschen (also de kercke niet en can syn sonder ordre, selfs niet de minste tyd, sonder te vervallen in merckelycke perijckel ende schade) onderhouden werde den trein der kerckelycke ordinantie, tot noch toe gepractiseert. Ende sal dese remonstrantie werden ingestelt ende vervolgt by de ordinariis gedeputeerden des synodi, ende ingeval haere Ed. Mo. gelieve met den kercken communicatie te houden, dat alsdan de ordinariis deputatis sullen bygevoegt werden uit den classibus, daer geen ordinarii deputati uit gecoren en syn, dese volgende broederen: uit de classe van Leiden D. HERMANNUS CUCHLINUS, uit de classe van der Goude D. BARTHOLOMAEUS NICOLAI, uit de classe van den Briel D. TOBIAS DAMMANNUS, uit de classe van Gorichem D. GYSBERTUS VOETIUS, uit de classe van Woerden D. JACOBUS CRALINGIUS, uit de classe van Bueren D. PETRUS VLIJGERIUS, uit de classe van Breda D. ANTONIUS PLANTIUS, respectieve predicanten tot Leiden, Goude, Briel, Heusden, Woerden, Iselstein ende Osterhoud, die alleen by forme van communicatie sullen handelen, sonder iets peremptoirlyc te doen, maer gehouden sullen syn reces te nemen totten synodum particularem.

92.

[*De E.E. heeren curateurs der universiteit tot Leyden vinden nyet raedtsaem, dat D. VOSSIUS met die van den synodo soude treden in conferentie.*] — Also de saec D. GERARDI VOSSII op het begeren van den heer raedsheer was voor eenige dagen uitgesteld ende nu, de vergadering ten einde loopende, diende by der hand genomen, so ist (als nu de vergadering int ondersoec van dit stuc was tredende) dat door den gemelden raetsheer is overgelevert seekere missive van den achtbare heeren curatoren der academie van Leiden aen deselve vergadering, daerin dat haere Achtbaerheden te kennen gaeven, hoe dat deselve al op den 29 Aug. des voorleden jaers uit cracht van seekere haere resolutie, nae deliberatie daerover met syn Vorstelycke Genade den Prips van Orangien gehouden ende daerna by haere Ed. Mo. geapprobeert, D. GERARDO VOSSIO hadden aengeseit, dat hy hem soude hebben te onthouden van sodanige conferentie, als hem bij den ynode van Zuidholland was geordineert te houden met eenige gedeputeerde van denselven synode, ende dat deselfde Vossius tot noch toe die last was a gecomen ende nu, voor dese synode geciteert sijnde, hun sulcx hadde te kennen gegeven, versoeckende advijs, waerna hy zich in dese gelegentheit hadde te dragen, ende dat haere Achtbaerheden hadden geacht haer

devoir te wesen de E. synodo ernstelyc¹⁾ te versoecken ten einde deselfde geliefde niet precipitantelyc in prejuditie van haere Achtbaerheden resolutien ende approbatien van de heeren Staten tegen VOSSIUM (als noch een lid ende suppost der universiteit synde ende jaerlyxsche gagie genietende) voort te gaen, maer de saec so lang noch in sursance te houden, totdat anders bij den heeren Staten van Holland ende Westvriesland met advijs van den hooggemelten heere den Prins van Orangie soude mogen werden gepermitteert²⁾, te meer also haer Achtbaerheden hadden verstaen, dat de gemelte D. VOSSIUS niet alleen sich tenemaal leersaem soude stellen, maer oock alrede door famuliere ende particuliere communicatie met den professoren van de theologische faculteit soverre soude gebracht sijn, datter seer goede hoop wort gegeven van dat de voorsz. VOSSIUS eerlang van syn gevoelen in de leer niet alleen de kerk van Leiden maer ooc den E. synodo volcomen contentement sal doen hebben, ende dat haere Achtbaerheden hem daertoe souden houden³⁾ ende porren. Dit alles noch breder by den gemelten heer raetsheer mondeling⁴⁾ gededuceert sijnde, heeft ooc syn Achtbaerheit geopent, dat haer Ed. Mo. by missive hadden gelast nopende de saec VOSSII, dat tot verhoeding van disputen de saeck werde gelaten daer sy staet, also haer Ed. Mo. hadden sodanigen bericht, datter hoop soude syn⁵⁾, dat de zaec mocht in stilte gebracht worden, ten waer de synodale vergadering hadde redenen ter contrarie, daervan haere E. Mo. alvooren souden willen syn gadviseert.

[*Beslyt des synodi over de saecke VOSSII.*] — De vergadering, dit alles overwogen hebbende ende merckende, dat het woort conferentie oft collatie, gestelt in den 74⁶⁾ art. des Leidschen synodi, also wiert geduit, alsof men met D. VOSSIO in eenig dispuut wilde treden, heeft verclaert daerdoor niet anders te verstaen, dan dat men sal pogen hem vriendlijke te onderrechten ende aen te seggen, dat hij qualijc gedaen ende in syn schriften verscheiden doolingen gedreven heeft ende daerover behoorde, volgens de resolutie des voorgaenden synodi, den kercken contentement te doen. Ende sal dit eerstdaegs geschieden door den gedeputeerden des synodi ende de kerk van Leiden, mitsgaders een uit denselven classe hun bygevoegt sijnde. Ende ingevalle D. VOSSIUS deselvige niet en voldoet, sal men hem alsdan suspenderen van het gebrueick des h. avontmaels, ende sullen de gedeputeerde des synodi haere E. Mo. contentement doen nopende dese handeling des synodi, ende waerom deselve sodanige kerkelycke proceduren⁷⁾ niet langer tegen VOSSIUM en can uitstellen.

¹⁾ „ernstelyc” Kist heeft „dienstelyk”. ²⁾ „gepermitteert” Kist heeft „gepermitteerd (of geresolveerd)”. ³⁾ „houden” Kist heeft „onderhouden”. ⁴⁾ „mondeling” ontbr. bij Kist. ⁵⁾ „datter hoop — syn” ontbr. bij Kist. ⁶⁾ „74” Kist heeft „78ste”. ⁷⁾ „proceduren” Kist heeft „censure”.

93.

[*Visitatie van de theologische faculteyt ende des collegii theol. tot Leyden.*] — Nopende de visitatie der theologische faculteit in d'academie van Leiden ende des collegii theologici, daarvan gesproken wert art. 82 syn. Leid., is goetgevonden, dat men alsoech tot verhoeding van disputen daarvan sal supersederen¹⁾. Doch sullen de gedeputeerde des synodi, wanneer haer de communicatie met haere E. Mo. over tstud der kerkelycke ordre mochte ingewilligt syn, gedencken op het ernstichtste te versoecken, dat deselve visitatie, den kercken so nodig ende dienstig tot bescherming der waerheit ende vordering der godsalicheit, mochte werden ingewilligt.

94.

[*Rapport BARTHOL. NICOLAI noopende de sake HANECOPII.*] — Is voor de vergadering verschenen D. BARTOLOMEUS NICOLAI, gesonden na Breda ter oorsaec vervatet art. 23 ende 58, rapport doende van syn wedervaren, ende heeft te kennen gegeven de saec binnen Breda also bevonden te hebben, datter geen apparentie en was om HANECOPIUM tot haren predicant te become, ende dat dienvolgens die van de kerck ende d'achtbare magistract van der Goude waren geresolveert het daerbij te laten blijven, bedanckende d'E. vergadering voor de hulp, aen haer bewesen.

95.

[*Van den doop der Remonstranten tzedert haer deportement.*] — Gevraecht sijnde (als in den voorgaenden synode), waervoor te houden sy den doop der Remonstranten sedert haer deportement, oordeelt de synodus, also geen exempelen en worden ingebracht, van wien ende aen wien sulx geschiet is, dat men het sal laten blyven bij de resolutie, in synodo Leid. over het derde gravamen art. 80 genomen. Ende dewijl het is een saeck, de gemene kerck deser provincien concernerende, sal se als een gravamen ad synodum nat. werden gebracht.

Volgen particularia.

96.

[*Men magh geen doodtslagh in de kercke versoenen.*] — Is gevraegt by de classe van Woerden, of men een doodslag in de kerck mag versoenen?

Antwoort de synodus, dattet onstichtelijke is ende niet en behoort in de kerck²⁾ te geschieden ende dat sulx door autoriteit der overicheit behoort belet te worden, ende dat diegene, die daarvan gebree hebben, behoorden by de overicheit van de plaets of hooger, des nodig sijnde, te versoecken dat sulx verhindert werde.

1) „supersederen” Kist heeft „suspenderen”. 2) „kerck” I, K² en R hebben „tempel.”

[*Quaestie in de ghemeente van Bodegraven met ISAACO WASSENBURGH.*] — Also in de kerck van Bodegrave, resorterende onder de classe van Woerden, een sonderling swaricheit was voorgevallen, daerin het oordeel des synodi ten hoogsten wiert gerequireert, is goetgevonden, opdat de vergadering in haer ordinare besongen mocht procederen, dat eenige daertoe souden werden gedeputeert om de saec te ondersoecken, t'overwegen ende op het goetvinden des synodi te decideren. Ende syn daertoe geordineert: uit de classe van Delf D. PETRUS LOOWYC, uit de classe van Leiden D. ISAACUS JUNIUS, uit de classe van der Goude D. GERARDUS SEVENHUISIUS, uit de classe van Rotterdam D. REINERUS BERCKELIUS, uit de classe van den Haag D. ARNOLDUS SWALMIUS.

Dese broeders ende noch eenige, om de gewichticheit der saec haer bygevoecht sijnde, hebben na voorgaende ondersoec ende bevind van saecke schriftelijke rapport gedaen in forma als volgt:

De gecommiteerde by den E. synodum particularem van der Goude om kennis te nemen van de klachten, die ingebracht wierden tegen D. WASSENBURGIUM by eenige uit den kerckenraet ende, so sy seiden, ver het meeste deel der gemeente, gehoord hebbende die van de kerckenraed, de E. gedeputeerde des classis van Woerden, D. WASSENBURGIUM ende den schoolmeester van Bodegrave mr. ISAAC, na langwilige overlegging van alle papieren, die ter wedyden wierden ingebracht, ende mondelinge ontschuldigingen ende beschuldigingen, ondervinden:

Eerstelyc dat D. WASSENBURGIUS van allen tyden geweest is een man van goeden naem ende faem binnen ende buiten den dorpe van Bodegrave, van twelcke selfs getuigen syn beclagers, dat hy voor of na de geruchten (die nu werden ingebracht) noit met gelaet, woorden ofte wercken eenigen schyn van oncuiseheit gegeven hadde.

Ten 2^e, vorder dat alle attestatien, die geproduceert werden om hem van overspel te overtuigen, beleid syn van den schoolmeester mr. ISAAC, een man, die lange jaeren met MEINSJEN ARIENS, de gewesene dienstmaegt ende tegenwoordige clagersse van WASSENBURG, groote gemeenschap gehad heeft ende by verscheiden attestatien wort aangewreven, dat hy met de voorsz. dienstmaegt lange voor dese seer vrij geleeft ende quaet handgelaet gehad heeft.

Ten 3^e dat alle attestatien gefondeert syn op het bloot seggen van MEINSJEN ARIENS, syn dienstmaegt, een persoon, van welcke self mr. ISAAC getuicht, dat se lichtvaerdig ende leugenachtig is, ende die wettelyc bij solemnelen ede den 10 Junij deses lopenden jaers verclaert heeft, dat D. WASSENBURG haer noit haeres levens eenige oneer gevercht, veel min met haer vleschelyc geconverseert heeft, ende dat den brief, die se WAS-

SENBERG gesonden heeft, geschreven is door raet ende inductie van EMMEKEN, de huisvrouw van ISAAC schoolmeester.

Ten 4^e eintlic, als blijkt uit onse acten, dat D. WASSENBURG met een groote waerschynlyckheit beantwoord alle redenen, die by die uit de oude ende nieuwe kerckenraed in haer verhoog aen de E. classe van Woerde waerschynelyc werden geallegeert om de depositie van MEINSJEN ARIENS geloofwaerdig te maeken, met namen dat ons gebleken heeft by de eigen hand van D. ABRAHAMO HERTOG, dat ten dage als hij met MEINSJEN ARIENS op de kamer gesloten was, niet is voorgevallen, twelc hen conde oorsaecc geven om WASSENBURG te vermanen of straffen.

Evenwel dewyle de tegenwoordige saec teer ende voor een groot deel politijc is, so ist dat de voorsz. gecommiteerde in desen haer advijs suspenderen ende op de eerwaardige vergadering versoecken, dattet haer gelieve op het spoedichste neven¹⁾ die van de classe te ordineren, die geautoriseert werden om in loco naerder kennis te nemen ende de gansche saec totte de meeste stichting van de kerck te decideren.

De synodale vergadering, op dit rapport ende versoecc lettende, heeft goetgevonden, dat nevens de ordinare gedeputeerden des synodi vier van diegene, die over de saec hadden gebesoingeert, als by namen D. ISAACUS JUNIUS, D. ARNOLDUS SWALMIUS, D. GERARDUS SEVENHUISTIUS, D. REINERUS BERCKELIUS, in loco de saec naeder sullen ondersoecken ende decideren totte meeste stichting der kercke, ende ingeval sij D. WASSENBURGIUM onschuldig vinden, het niet en sullen simpellic laeten blijven by de kerckelycke justificatie syns persoons maer hem raden, dat hij sich tot wering van alle ergernis ooc politijcscher wyse nae haer voorschrift ende raet sal pogen te justificeren om also den lasteraers dies te beter den mond te stoppen.

98.

[*Van het compareren des Franschen predicants op de classe.*] — Also de kerck ende classe van Rotterdam niet wel en condon met malcander verdragen over het compareren des Franschen predicants in den classe, daer nochtans deselvige mede alle diensten in de weeck in de Nederduidsche gemeente doet, sowel als de andere op syn beurt predickende, so ist dat de vergadering, door mondelycke debatten vernomen hebbende so tversoec der kerc van Rotterdam, becleet met redenen, alsooc de weigering des classis ende de redenen desselfs, na rype overweging oordeelt, dat denselfden predicant in de vergadering des classis geen plaets en behoort geweigert te werden so weinich als syn voorsaeten, die op den classe plachten te verschijnen, behoudens dat denselvigen predicant in die dingen, die de Nederduidsche kerck aengaen, sal staen nevens andere Nederduidsche predicanten

1) „neven“ I, K² en R hebben „eenige neven“.

onder deselve orde ende censuren der collegien, tsy des kerckenraets, classis¹⁾ ende Zuidhollandschen synodi, sonder in desen eenige exeptien te maecten.

99.

[*Van een ghewesen cappellaen, die hem oeffent in de propositionen.*] — Is by de classe van Breda gevraegt, hoe sij handelen souden met eenen mr. HENDRIC HECHTERMANS, dewelcke voor den tijd van vijf jaren geweest synde een capelaen ontrent Maseick, sich nu eenigen tyd geoeffent hebbende in propositionibus, nu versocht te mogen praeparatorie geexamineert te werden. De synodus, acht nemende op d'attestatie der kerk van Breda, hem medegedeelt, alsooc opt getuigenis der gedeputeerde broederen des classis van Breda²⁾, heeft deselve classe geautoriseert hem noch een jaer in propositionibus te oefenen, ende gelast daervan in den volgenden synode rapport te doen om alsdan wijders gedaen te worden, sulx deselve synodus sal vinden te behooren.

100.

[*De broeders, die van weghen de correspondentie uyt andere provincien op desen synodum verschenen zyn, versoeken verlof.*] — D'eerw. godsalige ende welgeleerde broederen, by d'andere provintien van wegen de correspondentie op desen synodum gesonden, hebben haer dimissie versocht om wederom tot haer kercken, die haer dienst niet langer en conden ontberen, te mogen keeren, bedanckende d'eerw. vergadering, dat men haer personen sessie ende haer advijsen broederlijk³⁾ gehoor hadden gegeven, versoekende hiernevens, dat men haer de acten deses alsooc des voorgaenden synodi wilden toeschicken, aanbiedende wederom van gelycken te doen. De vergadering heeft ooc door D. presidem haer Eerwaerdicheden niet alleen bedanct voor haer comparitie ende seer goede advijsen, daermede haere Waerdicheden desen synodo hadden gedient, maer ooc neevens d'Achtbare heeren commissarisen seer ernstelyc gebeden, dat doch haere Waerdicheden geliefden tot den einde toe den synodo by te blijven. Doch also hare E. tselvige versoec niet en conden om redenen verhaelt inwilligen, syn deselve met een vriendelyc afscheit uit de vergadering getogen met toesegging, dat men hare Eerw. metten aldereersten de vereischte acten soude toezenden.

101.

[SAMUEL VELTZIUS.] — SAMUEL VELSIUS, voormaels geweest sijnde predicant van Wichem in Gelderland, gedeporteert van wegen tgevoelen der Remonstranten ende sich nu een wyl tijds binnen Leiden onthouden heb-

---

¹⁾ „classis” ontbr. in K². ²⁾ „alsooc — Breda” ontbr. in K². ³⁾ „broederlijk” K² heeft „behoorlick”.

bende, heeft versocht sich wederom met de kerk te mogen versoenen, verclarende dat hij, de saec naeder ondersocht hebbende, genegen was de Canonibus te onderschrijven. De vergadering, insiende dat hij bij die van Gelderland was gedeporteert ende dat sy wel de beste kennis van syne saecken hadden, heeft goetgevonden, dat D. VELSIVS sich aen deselvige sal adresseren om den synodo, classi ende kercke, daer hy voormaels gedient heeft, te voldoen. Ende gemerct men van denselven VELSIO niet dan een goede getuigenis hoort¹⁾ ende deselve van Remonstranten ende Papisten wert gesolliciteert om tot haer te comen, oordeelt de synodus, so wanneer hy die van Gelderland sal hebben voldaan, dat hij niet alleen en sal be-roepelyc wesen, maer dat men hem sal de hand bieden om hem iewers te vorderen, welverstaende dat hij na de gemelte satisfactie annum probationis sal hebben uitgestaen.

102.

[JACOBUS RIDDERUS.] — JACOBUS RIDERUS, gewesen predicant van Warmhuisen, heeft sich mette classe van Alcaer ende de kerck van Warmhuisen gereconcilieert. De classe van Leiden, synen stichtelijcken wandel siende, hebben door seeker examen aen hem gedaen ondervonden, dat hy int gevoelen der kercken staet, nevens dat hij ooc de Canonibus synodalibus heeft onderschreven. De synodus staet toe (gemerct hy nu langer dan een jaer is beproeft geworden) dat hy wederom totten kerkendienst werde gevordert, d' opsicht ende vordering synes persoons latende den classi van Leiden wyder bevolen syn.

103.

[*Brieff deses synodi aen de Gheref. kercke van Parijs noopende de saecke BERTII.*] — Is gelesen den brief, dewelcke nopende den persoon D. BERTII aen de Gereformeerde kerc van Parijs soude werden gesonden, ende heeft de vergadering wel gevallen, ende is goetgevonden dat se metten aldereersten werde gesonden.

104.

[*Van de comparitie der ghedeputeerde van de magistraet van Delff op de classe.*] — Is by de classe van Delf verhael gedaen, dat enige tyd herwaerts haere classicale vergadering was gehouden geworden binnen Delf ter begeerte van den achtbaren magistraet derselver stad, dat ooc hare Achtbaerheden tsedert altijd hadden op haere classicale byeenkomsten gesonden twe van haere gedeputeerde om by te sitten ende op alle voorvallende saecken te letten, dat ooc die van de classe, misnugen hebbende (dat deselvige vergaderingen altyt souden gehouden worden binnen de stad, alsooc dat sodanige gecommiteerde van de gemelte haere Achtbaerheden in deselvige vergaderinge

¹⁾ „hoort” Kist heeft „heeft”.

soude compareren), seer geern hadden gesien, dat men de classicale vergaderingen op den ouden voet hadden mogen houden, by beurte in allen plaetsen omgaende, ooc dat haere Achtb. van sodanige comparitie hadden gedesisteert, doch dat niet connende verwerven, dat nochtans eintlijk hare Achtbaerheden hadden toegestaen ende goetgevonden, dat dese handeling door het oordeel deses synodi soude werden geslicht, dat ooc hare Achtb. nae het goetvinden desselvigen synodi haer souden gedragen. De synodus dan, gebeden synde haer oordeel te interponeren ende lettende sowel op het eene als op het andere point, so opt houden van classe ten aensien van de plaets, so opt compareren van de gedeputeerde van de Achtb. magistraet der stad Delf, heeft geoordeelt, dat den 41^e art. van de geresumeerde kerckelijke ordinantie het eerste stelt int goetvinden van de vergadering des classis, namelyc tyd ende plaets te beraemen, wanneer ende waer men de naeste classe houden sal, benevens dat in synodo nat. Middelburgensi quest. part. 107 is goetgevonden, dat de classes met beurte sullen ommegeen ende niet altyd in eene plaets gehouden worden.

Nopende de comparitie der gecommiteerde van de achtb. magistraet oordeelt de synodus, datter geen redenen en syn, waerom de classe van Delf in desen meer souden beswaert ende van haer vrijheit ontbloot worden als andere classes, in dewelcke sodanige gecommiteerde niet en verschynen.

105.

[*Van een schoolmeester in de Cage, die hem een wijle tydts in proposit. heeft geoeffent.*] — Aengaende de schoolmeester in de Kaeg, die hem nu eenen tydlang in propositionibus heeft geoeffent, also van hem seer goet getuigenis wort gegeven, is goetgevonden, dat men met hem sal volgen den voet, over de proponenten genomen int leste deel vant 24^e gravamen, namelyc dat de classe van Leiden ende de gedeputeerden des synodi sullen oordelen, wat men wyders met syn persoon doen sal.

106.

[*Een schoolmeester in Leckerkerck wordt syn oeffeninghe in de propositien opgheseyt.*] — Die van de classe van der Goude hebben gevraegt, also den schoolmeester van Leckerkerck hem een wyl tyd geoeffent hadde in propositionibus, of men hem verder oefenen sal, so ist dat de vergadering (verstaende dat syn huisvrouw de religie niet seer toegedaen en is, weinig ter predicatie komt ende noch andere bedenckingen syn) oordeelt, dat, om alle ergernis te voorcomen, die van de classe syn verder oefening sullen staecken.

107.

[*DIRK RICK HARMANSZ.*] — Also DIRK HERMANSZ, gewesen predicant binnen der Goude, niet en heeft in eigener persone maer alleen door een ander als borge de acte des stilstants onderteickent, ende het buiten alle twijfel wort gehouden, dat hy hier ende daer noch d'onrust der kerc voet, is

goetgevonden, dat de gedeputeerden des synodi haer E. Mo. sullen remonstreren, wat swaricheit hierin gelegen is, dat hem meerder vryheit als andere wort vergunt, ende sullen de heeren gecommiteerden der stede Gouda, op de vergadering van haere E. Mo. verschynende, gebeden werden de goede hand daeraen te willen houden, ten einde het versoec te beter syn effect sortere.

108.

[*Abusen voorvallende in de Oude ende N. Tonghe.*] — Die van de Oude ende Nieuwe Tonge versoekende, dat men haer wilde de hand bieden int reformeren van eenige groote abusen, die by haer in den doop, bevestiging der houwelijken, int profaneren des Sabbats ende andersins voorvallen, is goetgevonden, dat sy haer op alles wel sullen informeren ende na volcomen bewijs ende bericht van saecken met behulp des classis van den Briel (daeronder sy resorteren) tselvige haere E. Mo. remonstreren.

109.

[*Deputati synodi.*] — D. BALTASARI LYDIO ende D. HENRICO ARNOLDI syn, om voor twe jaeren te dienen als gedeputeerde des synodi, bygevoegt D. HENRICUS ROSAEUS ende D. SAMUEL GRUTERUS, respective dienaren des woorts in sGravenhaeg ende Delfshaven.

110.

[*Deputati op de correspondentie.*] — Op den synode van Gelderland van wegen de correspondentie is gedeputeert D. JOHANNES DEBETIUS, op den synodum van Noordholland is gecontinueert D. WINANDUS SCHULIUS ende hem bygevoegt D. HENRICUS SWALMIUS, op den synodum van Groeningen D. HUGO BELJERUS. Ende ingeval iemand quam cranc te worden, sal in de plaets D. DEBETII succederen D. HENRICUS SWALMIUS, in de plaets dergener, die na Noordholland souden gaen, D. ABRAHAMUS LEWIUS, in de plaets D. BEYERI D. DIONISIUS SPRANCKHUSIUS.

111.

[*Visitatores classium.*] — Om voor tvolgende jaer te dienen als visitatores classium syn vercooren:

In de classe van Dordrecht:

JOHANNES BOCARDUS, of in syn plaets	}	respective predicanten tot	}	Dordrecht,
DANIEL DEMETRIUS,				Ryderkerck,
JOHANNES SELOSSA,				Clunder,
CORNELIUS SYMONIDES, ABRAHAMUS SPEXIUS,				Willemstad.

In de classe van Delf:

HENRICUS SWALMIUS,	}	respective predicanten tot	}	Delf,
JOHANNES PELTIUS,				Schiplui.

In de classe van Leiden :			
FESTUS HOMMIUS,	}	respective pre- dicanten tot	{ Leiden , Reinsburg.
CAROLUS AGRICOLA ,			
In de classe van Gouda :			
GERARDUS SEVENHUSIUS ,	}	respective pre- dicanten tot	{ Schoonhoven , Bergambacht.
ANTIPAS VAN DEN BORRE ,			
In de classe van Rotterdam :			
SAMUEL GRUTERUS ,	}	respective pre- dicanten tot	{ Delfshaven , Sevenhusen.
JOHANNES PETREIUS ,			
In de classe van Gorichem :			
LUDERUS VOGELSANG ,	}	respective pre- dicanten tot	{ Vianen , Heusden , Gorichem , Woudrichem.
GYSBERTUS VOETIUS ,			
JODOCUS GESTRANUS ,			
DYONISIUS SPRANCKHUSIUS ,			
In de classe van den Briel :			
WILLEM CRIJNSEN ,	}	respective pre- dicanten in den	{ Briel , Swartewael.
JAN HENDRIXEN ,			
In de classe van den Haeg :			
JOHANNES LAMOTIUS ,	}	respective pre- dicanten tot	{ sGravenhaeg , Ryswijck.
ABRAHAMUS LEWIUS ,			
In de classe van Woerde :			
HENRICUS ALUTARIUS ,	}	respective pre- dicanten tot	{ Woerden , Nieucoop , Waerder , Aerlanderveen.
HENRICUS VOLLENHOVIUS ,			
JOHANNES GYSBERTI ,			
JOHANNES FREDERICI ,			
In de classe van Bueren :			
PETRUS VLIGERIUS ,	}	respective pre- dicanten tot	{ Iselstein , Leerdam.
JOHANNES MULHOVIUS ,			
In de classe van Breda :			
HENRICUS BOXHORNIIUS ,	}	respective pre- dicanten tot	{ Breda , Oosterhoud.
ANTONIUS PLANTIUS ,			

112.

Register dergener, die in den dienst zijn opgenomen tsedert het jaer 1608 volgens de lijst, by allen de classen (uitgesondert Goude¹⁾ ende Rotterdam) overgelevert.

¹⁾ Ter aanvulling deelen wij hier het volgende mede uit de Acta syn. Z.H. 1621 art. 67 (cod. K².)

„In den classe van der Goude, die op het laeste synodus particulier geen lijst hadden overgehelevert :

JOHAN. ROSAEUS, om te dienen tot Leckerkerck, anno 1617 in Julio.

ISAACUS ABBAMA, om te dienen tot Bercoude, anno 1618.

ARNOLDUS AB HELL, om te dienen tot Jaersvelt, anno 1620 in Junio.”

In de classe van Dordrecht :

Anno 1608 den 9^e December geexamineert

	PETRUS A SCHARLAKEN ,	} om te dienen op	{ Strijen , S. Antonipolder ende Selishoec.
	ABRAHAMUS MELINUS ¹⁾ ,		
Anno 1609, 3 Nov.	JOHANNES TAURINUS ,	om te dienen op	Nieu Beyerland.
Anno 1610, 5 Jan.	JUSTUS BUISONIUS ,	} om te dienen op	{ Nieu Beyerland , Barendrecht.
	DAVID LOWIJC ,		
9 Mart.	LOTUS AB ILPENDAM ,	} om te dienen tot	{ Mede , sGravenmoer , de Dussen , Streefkere.
	GOSUINUS BUTENDIJC ,		
	TIMOTHEUS WYKENTOORN ,		
	JOHANNES GIJSIUS ,		
3 July.	ANTIPAS VAN DE BORRE ,	om te dienen op	Otteland.
Anno 1611, 21 Jul.	JEREMIAS TYCKMAKER ,	} om te dienen tot	{ Heinoord , Maesdam , Westmaes.
	JEREMIAS BASTINGIUS ,		
	EVERARDUS SCHULIUS ,		
Anno 1612, 5 ²⁾ Sept.	AEGIDIUS BATIUS , ³⁾	om te dienen op	sGravendeel.
Anno 1613, 17 Apr.	JOHANNES SUETENUS ,	} om te dienen op	{ Besoijen , Rijsoort , Heynoord.
12 Jul. ⁴⁾	JOHANNES TANGERUS ,		
7 Aug. ⁵⁾	JOHANNES BOGARDUS ,		
7 Nov. ⁶⁾	ADRIANUS RADAERUS ,		
	GUILHELMUS LUPERDUS ,	} om te dienen op	{ Oosterhoud , Oudenbosch , Princenland.
	JOHANNES PALUDANUS ,		
Anno 1614, 9 Apr.	JOHANNES PELTIUS ,	om te dienen op	{ de Swaluwe , Linde.
Anno 1615, 7 Jan. ⁷⁾	SIMEON DE BELS ,	} om te dienen op	{ Nieu Beyerland , Dussen.
	CASPARIUS NUSIUS ⁸⁾ ,		
Anno 1616, 12 Apr.	JACOBUS VOCANUS ⁹⁾ ,	} om te dienen op	{ Bleskensgraef , Heerjansdam , Rysoort , Sprang , Swaluwe.
2 Aug. ¹⁰⁾	JESAIAS WYKENDOORN ¹¹⁾ ,		
	SAMUEL AMSING ¹²⁾ ,		
3 Nov. ¹³⁾	JOHANNES TORRENTINUS ,		
	ADRIANUS SNELLIUS ,	} om te dienen op	{ sGravenmoer , Lijnde , Swyndrecht.
Anno 1617, 4 Jan.	HENRICUS VOLLENHOVIUS ,		
12 Ap. ¹⁴⁾	TOMAS BAUDICTIUS ,		
5 Jul. ¹⁵⁾	JOHANNES GOSUINUS ¹⁶⁾ BOSMAN		

¹⁾ „Melinus” K² en R hebben „Mellinus”, I heeft „Mellius.” „P. „Molinus” ²⁾ „5” I, K² en R hebben „6.” ³⁾ „Badius” de andere codd. hebben „Becius.” ⁴⁾ „12 Jul.” ontbr. in I, K² en R. ⁵⁾ „7 Aug.” ontbr. in I, K² en R. ⁶⁾ „7 Nov.” R heeft „8 Nov.” ⁷⁾ „7 Jan.” R heeft „5 Jan.” ⁸⁾ „Nusius” I heeft „Musius.” ⁹⁾ „Vocanus” I en K² hebben „Foranus.” ¹⁰⁾ „2 Aug.” ontbr. in I, K² en R. ¹¹⁾ „Wykendoorn” de andere codd. hebben „Wykentoren.” ¹²⁾ „Amsing” I heeft „Anisius” K² „Anisius.” ¹³⁾ „3 Nov.” ontbr. in I, K² en R. ¹⁴⁾ „12 Ap.” ontbr. in I, K² en R. ¹⁵⁾ „5 Jul.” ontbr. in I, K² en R. ¹⁶⁾ „Gosuinus” ontbr. in I, K² en R.

Anno 1618, 7 Febr. ¹⁾	JACOBUS LEWIUS,	} om te	{ Out Beyerland,		
7 Nov. ²⁾	ARNOLDUS TYCKMANNUS,			} staen op	{ Swijndrecht.
Anno 1619, 5 Febr	ANDREAS CORPUTIUS,	} om te	{ Selishoeck,		
	ANDREAS COLVINUS, ³⁾			} dienen op	{ Rysoort,
	PETRUS SOETENS,				
Anno 1620.	JACOB DE JEU, ⁴⁾	om te dienen op Goudriaen.			

In de classe van Delf:

Anno 1616.	REINERUS BERKEL, om te dienen op tWoud.		
	JOHANNES GEORGII, ⁵⁾ om te dienen tot Soetermeer.		
Anno 1618.	NICOLAUS MARTINIUS,	} om te	{ Wilsveen,
	ABRAHAMUS MORAEUS,		

In de classe van Leiden:

Anno 1608, 17 Aug.	ENGELBERTUS SIBELIUS,	} om te	{ Benthusen,								
1 Sep. ⁶⁾	JOHANNES BOCARDUS,			} dienen tot	{ Kaege.						
Anno 1609, 3 Febr.	PETRUS KULIUS, om te dienen in Oegstgeest.										
Anno 1610, 5 Oct. ⁷⁾	CORNELIUS TETRODE, om te dienen in Benthuisen.										
Anno 1611.	SAMUEL NERANUS, by de Remonstranten geexamineert, om te dienen in Hasersoude.										
Anno 1612, 24 Sept. ⁸⁾	PETRUS ENGELRAVEN,	} om te	{ Boscoop,								
3 Decem. ⁹⁾	JOHANNES A MIDDELHOVEN,			} dienen in	{ Lisse.						
Anno 1614, 4 Mart.	REINERUS ANDRAEAE,	} om te	{ Sassem,								
28 Ap. ¹⁰⁾	SIMON HUGIUS,			} dienen in	{ Oestgeest,						
6 Oct. ¹¹⁾	PETRUS CARPENTERIUS,					{ Voorhoud.					
Anno 1618.	LUCAS MOLANUS, by den Remonstranten geexamineert, om te dienen in Woubrugge.										
Anno 1619, 23 Sept. ¹²⁾	AMBROSIUS TEUNEMANS,	} om te	{ Warmond,								
	JOHANNES L'EMPEREUR,			} dienen tot	{ Leyerdorp,						
	NICOLAUS ¹³⁾ BIANDER,					} dienen tot	{ Benthuisen,				
21 Oct. ¹⁴⁾	CORNELIUS MATTHIAE,							} dienen tot	{ Boscoop,		
	BALDUINUS A BANCHEN,									} dienen tot	{ Sassenheim,
25 Nov. ¹⁵⁾	BALDUINUS HAMAES ¹⁶⁾ ,										

¹⁾ In P is het geheele stuk „Henricus Vollenhovius — 7 Febr.” overgeslagen, zoodat op „Anno 1617, 4 Jan.” terstond volgt „Jacobus Leeuwius” euz. ²⁾ „7 Nov.” ontbr. in I, K² en R. ³⁾ „Colvinus” de andere codd. hebben „Colvius.” ⁴⁾ „de Jeu” I heeft „de Leu.” ⁵⁾ „Georgii” I en K² hebben „Gregory.” ⁶⁾ „1 Sep.” ontbr. in I, K² en R. ⁷⁾ „5 Oct.” ontbr. in I, K² en R. ⁸⁾ „24 Sept.” ontbr. in I, K² en R. ⁹⁾ „3 Decem.” ontbr. in I, K² en R. ¹⁰⁾ „28 Ap.” ontbr. in I, K² en R. ¹¹⁾ „6 Oct.” ontbr. in I, K² en R. ¹²⁾ „23 Sept.” ontbr. in I, K² en R. ¹³⁾ „Nicolaus” I, K² en R hebben „Nicolaus Andraeae.” ¹⁴⁾ „21 Oct.” ontbr. in I, K² en R. ¹⁵⁾ „25 Nov.” ontbr. in I, K² en R. ¹⁶⁾ „Hamaeus” K² en R hebben „Hamerus,” I heeft „Hamerus [Hameus]”.

In de classe van Gorichem :

Anno 1608.	JULIUS EYSONIUS , JOHANNES HOUWENINGIUS ,	} om te dienen tot	{ Zidervelt, Werkendam.
Anno 1609.	DIONYSIUS SPBANCKHUSIUS , PETRUS NEANDER ,	} om te dienen tot	{ Asperen, Gysen.
Anno 1610.	JOSEPHUS VAN DE ROSIERE , CORNELIUS SYNAPIUS , CORNELIUS GESTRANUS , JOHANNES BLOM ,	} om te dienen tot	{ Hedickhusen ende Harp, Veen, Hoogblockland, Meerkerc.
Anno 1611.	JOHANNES LISSIUS , GYSBERTUS VOETIUS , CHRISTIANUS A STRAETSELE ,	} om te dienen tot	{ Heukelem, Vliemen, Oosterwyc.
Anno 1613.	PETRUS NIEUWENRODE ¹⁾ , HENRICUS BOTTERPOT ,	} om te dienen tot	{ Zidervelt, Almkerck.
Anno 1614.	SAMUEL PLATEVOET , HERMANNUS NACHENIUS ,	} om te dienen tot	{ Grevecoeur, Spije.
Anno 1615.	ABRAHAMUS GENIUS , ARNOLDUS ZINDREN ,	} om te dienen tot	{ Andel, Kedechem.
Anno 1616.	ABRAHAMUS SNOUC ,	om te dienen tot	Wyc.
Anno 1617.	JOHANNES CLOPPENBURG , HUGO ALOYSIUS , ARNOLDUS GESTRANUS , PETRUS LOIR , DANIEL DE BERG ²⁾ , JOHANNES SLATIUS ,	} om te dienen tot	{ Aelburg, Hertochsvelt, Scheluinien, Hedichhuisen, Vlijmen, Vlymen,
Anno 1618 ³⁾ .	JACOBUS BELLARD , HENDRIC HOEC ,	} om te dienen tot	{ Zidervelt, Eeten.
Anno 1619 ³⁾ .	GERARDUS BROECKHUISEN , JOHANNES WIJCKENTOORN , ABRAHAMUS VELDIIUS , ABRAHAMUS TORRENTINUS ,	} om te dienen tot	{ Kedichem, Doveren, Veen, Uitwije.
Anno 1620.	FRANCISCUS NICOLAI , HERMANNUS SUYDEN , TOMAS DINXLAKEN , THEODORUS GYSBERTI ,	} om te dienen tot	{ Almkerck, Leerbroeck, Blockland, Meerkerc.

¹⁾ „Nieuwenrode” I heeft „Nieuwoey” K² „Nienroey” P „Nyenrode” en R „Niewenroij.”
²⁾ „de Berg” K² en R hebben „van den Berghe” I heeft „van den Berch [de Berg].” ³⁾ De opgaven van dit jaar ontbreken in R.

In de classe van den Briel¹⁾:

Anno 1619, 9 Apr. ASARIAS JUSTINI,
 JEREMIAS HENNEKEERT,
 JAN SIMONZ VAN DEN BERG, } om te
 ADRIAEN LODEWYXE, } dienen tot { Reaingingie,
 PIETER L'EMPEREUR, } { Niewetong,
 JORIS DE KOSTER²⁾, } { Dirxland,
 JOHANNES FLEURKENS, } { op de Stad,
 } { Hellevoet,
 } { Abbenbroek³⁾,
 } { Oudenhoorn.

Anno 1620⁴⁾. CORNELIS SIMONZ, om te dienen in Heenvliet.

In de classe van den Haeg:

Anno 1616. ABRAHAMUS JACOBI, om te dienen tot Loosduinen.

In de classe van Woerde⁵⁾:

Anno 1610, 10 Nov.⁶⁾ THEODORUS SWANIUS, om te dienen tot Rijsnaterwou.

Anno 1611, 5 Oct.⁶⁾ NICOLAUS JACOBI, om te dienen tot Sevenhoven.

1612, 19 Apr.⁶⁾ NICOLAUS OSTERHAEREN, om te dienen tot Noorden.

1613, 24 Jul.⁶⁾ DIRC JANSZ BAX, om te dienen tot Sluipwije.

1616, 13 Jan.⁶⁾ NICOLAUS LODINGIUS⁷⁾, om te dienen tot Rynsaterwoude.

1617, 25 Jul.⁶⁾ ASUERUS POLLIO, } om te { Sluipwyc,
 18 Aug.⁶⁾ JOHANNES PITIUS, } dienen tot { Arlanderveen,

1618, 17 Apr.⁶⁾ PETRUS MOSIS, om te dienen tot Nieuweveen.

1619. ADRIANUS JOHANNIS⁸⁾, } om te { Langeraer,
 JOHANNES FRIDERICI, } dienen tot { Arlanderveen,
 JOHANNES RYCKWAERT, } { Sluipwije.

In de classe van Bueren:

Anno 1610. JONAS ARNOLDI TIMMERMAN, om te dienen tot Benschop.

1612. PETRUS VLIGERIUS, om te dienen in Schoonderwoert.

1614. MICHAEL VAN DE LOEVEREN, om te dienen in Akoy.

1615. BARTOLOMAEUS SCHATS⁹⁾, om te dienen tot Tricht.

1618.¹⁰⁾ HUBERTUS WACHTMANNUS, om te dienen binnen Bueren.

1619.¹¹⁾ MAXIMILIANUS SPRANCKHUISEN, om te dienen tot Buermalsen.

¹⁾ Blijkens de Acta syn. Z.H. 1621 art. 67 (uit cod. K²) hadden de broederen uit de classis van den Briel nog vergeten te vermelden:

„JOHAN DE CORT, om te dienen in den Nieuwenhoorn in April 1619.

JORIS DE COSTERE, om te dienen in Abbenbrouck in November 1619.”

En eveneens die uit de classis van Woerden:

„CORNELIUS JANSZ, om te dienen op Sluipwuyck.

SAMUEL AMANCHI, om te dienen tot Noorden.

ABRAHAMUS HARTOCH, om te dienen tot Swammerdam.

} anno 1619.”

²⁾ „Joris de Koster” ontr. in I, K² en R. ³⁾ „Abbenbroek” ontr. in I, K² en R. ⁴⁾ „Anno 1620” ontr. in I. ⁵⁾ „In de classe van Woerde” ontr. in I. ⁶⁾ De datum ontr. in I, K² en R, die wel het jaartal hebben. ⁷⁾ „Lodingius” I, K² en R hebben „Luddingius.” ⁸⁾ I heeft achter desen naam „[Arie Jansz Dorp].” ⁹⁾ „Schats” K² en R hebben „Schaten” I heeft „Schaten [Schaez].” ¹⁰⁾ „1618” ontr. in I. ¹¹⁾ „1619” ontr. in I.

In de classe van Breda:

- Anno 1614, 28 Mei ¹⁾ GUALTERUS POMERANUS, om te dienen op de Leur.
 1615. JOHANNES DAMMANNUS, om te dienen op Syndert.
 PAULUS HOEN VAN HOENSBROUC, om te staen op Gaem.
 1616, Febr. ¹⁾ BARTOLOMAEUS NICOLAI, } om te Heide,
 12 Jun. ¹⁾ GUILHELMUS VERHOEVEN, } dienen tot } Sundert,
 4 Dec. ¹⁾ JOHANNES LEMNIUS, } } Princeland.
 1617, 15 Mei ¹⁾ ANTONIUS PLANTIUS, om te dienen in Oosterhoud.
 1618, 5 Aug. ¹⁾ CORNELIUS LANIUS, om te dienen in Dongen.
 1619, 27 Ap. ¹⁾ CHRISTIANUS LOSEKATIUS, } om te Rosendael,
 ? Jun. ¹⁾ CHRISTIANUS FALCONARIUS, } dienen tot } Sundert.

113.

[*Bedanckinghe ghedaen aen de E. heeren burghemeesteren der stad Gouda.*] — Om te bedancken de E. heren burgemesteren der stad Goude voor alle bewesene vrientschap syn gedeputeert geweest D. preses ende assessor.

114.

[*Plaetse des toecomenden synodi.*] — De naeste synodus van Suidholland sal nae d'ordre gehouden werden in d'een of d'andere stad van Schieland.

115.

[*Propositien, by wien in den aenstaenden synodum te doen.*] — De propositien ofte vermaningen, in den volgenden synodo te doen, sullen werden gedaen de eerste by die van Leiden ende de laeste by die van Goude.

116.

[*Bedanckinghe der achtb. heeren commissarisen.*] — Nae ordre ende gewoonte der kercken censura morum gedaen synde, heeft D. preses uit den naem ende van wegen de vergadering d'achtb. heeren commissarisen bedanct ende gebeden tgebesoingeerde also te willen recommanderen aen haere Ed. Mo., dat deselve gelieve haer niet alleen de synodale decreten te laten gevallen, maer ook de goede hand daeraen te houden, ten einde deselvige vruchtbaerlijc ende ten besten der kercken mochten worden uitgevoert.

107.

[*Sluytvermaninghe ende besluit des synodi.*] — D. HENRICUS ARNOLDI heeft van wegen de classe van Delf de sluytvermaning gedaen, syn text genomen hebbende uit het 9^e cap. Marci aen het leste vers: hebt sout in uselven ende vrede onder malcanderen. Door D. presidem daerover bedanct sijnde, is de handeling gesloten door den gebede ende dancksegging

¹⁾ Deze datum ontbr. in J, K² en R, die wel het jaartal hebben.

tot God, ende syn daernae de broeders met sonderlingen vrede ende eenicheit gescheiden t'savonts den 19^e Aug. anno 1620.

HENRICUS SWALMIUS, synodi actuarius ¹⁾.

Copien der vonnissen, uitgesproocken by de classe van Gorichem tegen CORNELIUM ende ARNOLDUM GESTRANUM.

Also CORNELIUS GESTRANUS, predicant tot Hoochblockland, tegen syn eigen verclaring in syn examen, stricte belofte ende onderteickening, in syn aenneming totten kerckendienst anno 1611 voor den classe gedaen, sedert die tyd hem genoechsaem betoont heeft de leer ende proceduren der Remonstranten toegedaen te wesen, ende niettemin in den jaer 1617 den 21^e Decem. hem gewillichlijc het examen des classis over de vyf articulen heeft onderworpen ende openbaerlyc sulcken verclaring ende belofte den classi gedaen, dat als een Contraremonstrant (doen so genaemt) ende synde als buiten alle suspitie van onsuiverheit, volgens het versoec, goede intentie ende mening des kerckenraets tot Gorinchem, alsooc des classis ende sonderling sijns eigenen vaders, alsdoen mede neffens andere toegelaten is om tot Gorinchem in de vacerende plaetsen te predicken ende mede gestelt op sodanigen lijste, van dewelcke alle de Remonstranten des classis preciselije waren uitgesloten, voort na dese verclaring hem so in huis by synen vader als in de classe in alles heeft gehouden ende gelaten, alsof hij de leer ende proceduren der Remonstranten neffens andere broeders tegenstont, gelyc hij hem ooc van doen aen in de aperte vergaderingen der broederen deses classis, aengeleid tot naeder unie tegen de Remonstranten, heeft laten vinden, neffens andere helpen resolveren ende uit het midden der broederen eenige op de vergaderingen der correspondentie, tot tegenstand der Remonstrantse factie in Zuidholland gehouden, helpen deputeren; ende als nu het synodus nat. gehouden soude worden, mede neffens andere over de gravamina so deses als der anderer classen van Zuidholland, tot wering der Remonstrantsche factie ingestelt ende uitgeschreven, geresolveert ende

¹⁾ „Henricus — actuarius” ontbr. in I, K² en R. In P en Q is deze onderteekening niet authentiek.

eenige uit de classe op den synode tot Delf met haere behoorlijke credentie ende instructie over de gravamina gedeputeert; ooc na het houden des synodi nat. van gelijken gestaen ende gebesoingeert over gelycke deputatien ende instructien op den synodum tot Leiden, daertoe in alles specia- lijke aengesteld, dat tgene in synodo nat. tegen de Remonstrantsche leer ende factie wel was besloten, ooc wel ende spoedichlye soude in het werc gestelt ende uitgevoerd worden; daerenboven aengehoort het rapport van de besoingien des synodi van Leiden ende volgens deselve den 14^e Oct. lestleden mede neffens andere gestaen over de onderteikening van seecker formulier des synodi nat., by den rectoren ende schoolmeesteren gedaen, ende particulierlye over seekere censuren ende schultbekenning eenes van deselve schoolmeesteren van wegen syn voorige gemeenschap mette leer ende proceduren der Remonstranten van de classe opgeleit; ende in allen desen neffens andere broederen deses classis hem so gedragen, dat hij geen beswaring synder conscientie en heeft geopenbaart, veelmin tegens sodanige actien ende proceduren zich geformaliseert ofte geprotesteert; dien allen nochtans niettegenstaende hem op het ommevragen in de lestgehouden classe, of alle broederen gereet waren het formulier des synodi nat. te onderteikenen, verclaert dat hy in de Canones des synodi nat. swaricheit maecte ende voorder, hem tyd van naeder bedencken om sich met God te beraden vergunt synde totten 11^e Nov. (mits dat hy hem stille soude houden), syn opinien (niettegenstaende die trouwe waerschouwing ende afmaningen syns vaders) op den predickstoel tot Hoogblockland voorgesteld ende gestroit ende nu in desen classe rondelyc verclaert, dat hy gene van de vijf articulen (ten aensien van de grond ende staet des geschils ofte tgene als principale waerheit in de Canones synodi nat. gestelt ende verclaert wert) can toestaen ende voorstaen, ooc verwerpen ende tegenstaen tgene als valscheit in deselve Canonibus verworpen wort, alhoewel hy eenige Canones prout jacent voor goet erkent, daerby sustineerende dat hy in syn examen, belofte ende teykening, ofte ooc in syn leer, predicatien, handelingen ende proceduren, in ende met den classe tot noch toe gehouden, noit iet tegen syn herte, gevoelen ende conscientie geleert, gesproken noch gedaen en heeft, dat hy noit ooc verclaert en heeft mette Gereformeerde kere in een gevoelen tegen de Remonstranten te staen, maer dat hy, van Leiden alhier comende, in de classe alrede genoechaem terstont het gevoelen der Remonstranten ende sulx voorts toegestaen heeft, selfs ooc na syn gedane verclaring den 21^e Nov. 1617 meer als oit te vooren tselve toegestaen ende voorgestaen; ten laesten gebeden, versocht en gelast synde van de classe om syn gevoelen van de erfsonde, voldoening Christi, rechtvaerdigmaking ende rechtvaerdichmakende geloof, volmaechtheit in desen leven, h. Drie-eenicheit ende Godheit Christi, Gods overaltegen-

woordicheit, onveranderlyckheit, voorwetenschap ende opstanding der dooden grondelycken te willen verclaren, sulx na veel lange instantien geweigert. Hetwelcke alles de broeders deses classis in de vrese des Heren insiende ende overwegende, verclaren cendrachtelijke hooft voor hooft, niemant uitgenomen, dat sy verstaen ende oordelen in goeder conscientie, dat de voorschreven CORNELIUS GESTRANUS niet alleen in de leer der vyf articulen geheel onsuiver ende in alle die andere bovengestelde hoofdstucken met reden suspect is, maer ooc in syn examine, verclaring, beloften ende teickeningen ende andere proceduren tot noch toe schandelyc gehuigelt ¹⁾ ende de gemeente Gods ende insonderheit den classi bedrogen heeft; dat hij volgens dien onwaardig is eenige kerckelycke diensten in de gemeente des Heeren langer te betreden, gelyxe hem van nu ooc mitsdesen so om haere conscientie te ontlasten alsmede te voldoen de goede resolutie des synodi nat., van haere Hoog Mo. geapprobeert, van alle kerckelycke diensten gehelyc ontslaen ende ontsetten, trouwelycken waerschouwende allen Gereformeerden gemeinten ende litmaten derselver, haer van deses selven CORNELII GESTRANI schandelyc leven ende bedriechelycke proceduren te willen noerstelyc wachten, totdat hy oprechte ende hertgrondelycke bekering gedaen, hem beter bedacht ende met Gode ende de gemeente Gods versoent sal hebben ende met deselve so in dese als alle andere leerpoucten geconformeert, waertoe hem God Almachtig door ²⁾ syne barmherticheit ende verdienste Jesu Christi syn genade wil verlenen. Amen.

Was onderteickent:

Uit den naem des classis
van Gorichem anno 1619, den 11 Nov.:

GYSBERTUS VOETIUS, preses.

JOHANNES SPILIARDUS, classis scriba.

Also ARNOLDUS GESTRANUS, predicant tot Schellunen ende Slewyc, hem in syne aenneming in dese classe so in syne propositien als beide de stricte examinibus praeparatorie ende peremptorie over alle de verschillende puncten so verclaert heeft, alsof hy volgens het gevoelen, intentie ende mening des classis ende der gemeente van Schelluinen, dewelcke expresselyc geen ander leeraer en begeerde als staende met haren vorigen predicant HUBERTO saliger in een gevoelen der Gereformeerde kerk tegen de Remonstranten, daerbeneffens niet alleen syn getuigenis, van D. doct. ende professore JOH. POLIANDRO ende de kerckendienaren tot Leiden van de zyde der Contra-remonstranten (doen also genaemt) geimpetreert, den classi vertoont, maer

¹⁾ „gehuigelt” Kist heeft „geweigerd.” ²⁾ „door” Kist heeft „dan.”

ooc hemselves met solemnele beloften ende teickeningen met den broederen des classis in alles geconformeert ende naderhand met het teickenen van sekere acte van naerder unie met de rechtsinnige broederen, doen genaemt Contraremonstranten, tegen de leer ende proceduren der Remonstranten syn eerste teickening vorder versterckt ende also als een Contraremonstrant (doen also genaemt) ende synde buiten alle suspitie van onsuiverheit, volgens het versoec, goede meining ende intentie des kerckenraets tot Gorichem, alsooc des classis ende sonderling syns eigenen vaders mede neffens andere toegelatene anno 1617 den 21 November om tot Gorichem in de vacerende plaetsen te predicken ende mede gestelt op sodanigen lijst, van dewelcke alle de Remonstranten des classis preciselyc uitgesloten waren; voort van den beginne synes dienst tot den 15 Octr. leestleden hem in syn huis, by synen vader, als in de classe in alles gehouden ende gelaten, alsof hy de leer ende proceduren der Remonstranten neffens de andere broeders tegenstont, gelyc hij ooc hem gedurig in de aperter vergaderingen der broederen des classis (aengeleit tot naeder unie tegen de Remonstranten) heeft laten vinden, neffens andere helpen resolveren ende uit het midden der broederen eenige op de vergaderingen van correspondentie, tot tegenstand der Remonstrantsche factie in Zuidholland gehouden, helpen deputeren, ende als nu het synodus nat. gehouden soude werden, mede neffens andere over de gravamina so deses als der anderer classen van Zuidholland, tot wering van de Remonstrantse factie ingestelt ende uitgeschreven, geresolveert ende eenige uit den classe op den synodum tot Delf met hare behoorlycke credentie ende instructie over de gravamina gedeputeert; ooc na het houden des synodi nat. van gelycke gestaen ende gebesoingeert over gelycke deputatie ende instructie op de synodo van Leiden, daertoe in alles specialijc aengestelt, dat tgene in synodo nat. tegen de Remonstrantsche leer ende factie wel was besloten, ooc wel ende spoedelyc soude in het were gestelt ende uitgevoerd worden; daerenboven aengehoort het rapport van de besoingien des synodi van Leiden ende volgens deselve den 14 Oct. leestleden mede neffens andere gestaen over de onderteickening van seker formulier des synodi nat., by de rectoren ende schoolmeesteren gedaen, ende particulierlyc over seeker censuren ende schultbekenning ener van deselve schoolmeesteren van wegen syn vorige gemeenschap met de leer ende proceduren der Remonstranten van den classe opgeleit; ende in allen desen neffens andere broederen des classis hem so gedragen, dat hy van syn incomste in de classe alhier totten 15 Oct. toe geen beswaring synder conscientie en heeft geopenbaert, veelmin tegens sodanige actien ende proceduren sich geformaliseert ende geprotesteert; dien allen nochtans niettegenstaende hem op het ommevragen in den leestgehouden classe (of alle broeders bereit waren het formulier des synodi nat.

te onderteickenen) verclaert, dat hij in de *Canones des synodi nat.* swaer-
 richeit maecte ende voorder, hem tyt van naeder bedencken ende zich met
 God te beraden vergunt synde totten 11 Nov. (mits dat hy hem stille
 soude houden), syn opinien (nietteenstaende de trouwe waerschouwing ende
afmaning synes vaders) op den predickstoel tot Schellunen voorgesteld ende
 gestroit ende in desen classe rondelycken verclaert, dat hij geen van de
 vyf articulen (ten aensien van de *grond ende staet des geschils ofte tgene*
 als principale waerheit in de *Canonibus des synodi nat.* gestelt ende ver-
 claert wert) can toestaen ende voorstaen, ooc niet verwerpen ende tegen-
 staan tgene als valscheit in deselve *Canonibus* verworpen wort, alhoewel
 hij eenige *Canones* prout jacent voor goet erkent, daerby sustinerende dat
 hy in beide syne stricte *examinibus*, gelofte ende aenneming in de classe
 ofte in beide syne stricte onderteickeningen, ooc leer, propositien, predi-
 catien, handelingen ende proceduren, in ende metten classe tot noch toe
 gehouden, noit iets tegen syn hert ofte gevoelen ofte conscientie geleert,
 gesproken ofte gedaen heeft tegen de leer der Remonstranten, maer dat
 hy selfs in syn aenneming in de classe alrede in eenige articulen ende nu
 al over een jaer in alle de articulen ende stucken eens gevoelen is geweest
 met tgene hy nu in de classe verclaert; ten lesten gebeden, versoecht ende
 gelast synde van de classe om syn gevoelen van de erfsonde, voldoening
 Christi, rechtvaerdichmaking ende rechtvaerdichmakende geloof, volmaect-
 heit in desen leven, h. Drieenicheit ende Godheit Christi, Gods overalte-
 genwoordicheit, onveranderlyckheit, voorwetenschap ende opstanding uit den
 dooden rondelyc te willen verclaren, sulx na veel ende lange instantie ge-
 weigert. tWelc alles de broederen des classis in des Heren vrees insiende
 ende overwegende, verclaren eendrachtelyc hoeft voor hoeft, niemant uit-
 genomen, dat sy verstaen ende oordelen in goeder conscientie, dat de voorsz.
ARNOLDUS GESTRANUS niet alleen in de leer der vyf articulen geheel on-
 suiver ende in d'andere bovengestelde hoofdstucken met redenen suspect is,
 maer ooc in syn examen, verclaringen, beloften ende onderteickeningen
 ende andere proceduren tot noch toe schandelyc heeft gehuchelt ende de
 gemeente Gods, sonderling dese classe bedrogen; dat hij volgens dien
 onwaardig is eenige kerkelycke diensten in de gemeente des Heren
 langer te betreden, gelijxse hem van nu aen mitsdesen so om hare
 conscientie te ontlasten alsmede te voldoen die goede resolutie des
 synodi nat., van hare Ho. Mo. geaprobeert, van alle kerkelycke
 diensten gehelije ontslaen ende ontsetten, trouwelije waerschouwende
 alle Gercformeerde gemeenten ende ledematen derselver haer van desselven
ARNOLDI GESTRANI schandelycke leer ende bedriegelycke proceduren neer-
 stelyc te willen wachten, totdat hij door oprechte ende hertgrondige beke-
 ring hem beter bedacht ende met Gode ende de gemeente Gods versoent sal

hebben ende met deselve so in dese als alle andere leerpointen geconformeert, waertoe hem God Almachtig door syne barmherticheit ende verdiensten Jesu syne genade wil verlenen. Amen.

Ende was onderteickent uit den naem des classis van Gorichem anno 1619, den 12 Nov.:

GYSBERTUS VOETIUS, preses.

JOHANNES SPILLIARDUS, scriba.

HENRICUS SWALMIUS, synodi actuarius. ¹⁾

---

¹⁾ Deze handteekening is authentiek.
